

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ

ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

Ι Α Τ Ρ Ι Κ Η.

Ἐνεστῶσα κατάζασις τῆς ἰατρικῆς εἰς
τὴν Ἑλλάδα.

I.

Ο γὰρ λογισμὸς μνήμη τις ἐστὶν ἔυνθετικὴ τῶν
μετ’ αἰσθήσεως ληφθέντων ἐφαντασιώθη γὰρ ἐ-
ναργέως· ἢ τε αἴσθησις προπαθής καὶ ἀναπομπὸς
ἐόντα εἰς διάνοιαν τῶν ὑποκειμένων·

Ἡ δὲ διάνοια παρ’ αὐτῆς λαβούστα, ὡς προεῖπον,
ὕστερον εἰς ἀληθείην ἥγαγεν· εἰ δὲ μὴ ἐξ ἐναργέως
ἔφόδου, ἐκ δὲ πιθανῆς ἀναπλάσιος λόγου, πολλά-
κις βαρείαν καὶ ἀνιαρήν ἐπίγνεγκε διάθεσιν· οὗτοι
δὲ ἀνοδίην χειρίζουσι. (‘Ιπποκρ. Παραγγ.)

Τῆς ὑγιεινῆς τῶν πολιτῶν διατηρήσεως τὴν ἀνάγκην συν-
αισθανθεῖσα ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις, μεταξὺ τῶν πρώτων
αὐτῆς διατάξεων, ἐφρόντισε νὰ συστήσῃ ἰατροσυνέδριον, νὰ
διορίσῃ κατ’ ἐπαρχίας διοικητικοὺς ἰατροὺς, πρὸς δὲ τὴν
ἰατρικὴν σχολὴν ἐγεκαθίδρυσε, καὶ τὴν ἰατρικὴν ἐταιρίαν
(ΤΟΜ. Γ'. ΦΥΛ. Γ').

ἐνεψύχωσεν. Ἀλλὰ μέχρι τίνος βαθμοῦ καρπούμεθα τῶν χορηγηθέντων μέσων; μέχρι τίνος προήχθη ἡ ἐπιστήμη, ἢ ἐβελτιώθη ἡ τέχνη; Μετά τινα πρὸς τὰ πρόσω πορείαν, εἶναι καλὸν, νὰ ρίπτωμεν, ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν, δπισθορατικὸν βλέμμα, καταμετροῦν τὸ διατρεχθὲν διάστημα, καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς ὅδοῦ ὄριζον. Ἐκ τούτου ὄρμώμενοι ἐπεμβαίνομεν εἰς ἴδιαιτέρας τινὰς σκέψεις, ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως τῆς ἰατρικῆς, ως ἐπιστήμης καὶ τέχνης θεωρουμένης.

**Αρχόμεθα ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικήν της ἔποψιν.*

**Ἐπὶ παντὸς εἴδους μαθήσεως, διακρίνονται, κατὰ χώρας ἢ κατὰ καιροὺς, δύο ἐποχαὶ, καὶ δύο εἰδῶν σοφοὶ πρὸς ταύτας σχετικοὶ. Ποτὲ μὲν ἡ ἐπιστήμη ἀδιαλείπτως πλουτεῖ μὲν νέας ἀνακαλύψεις, καὶ δὶ γνιεσέρων ἀρχῶν πρὸς τὸ ἐντελέχεσερον ἀναπτύσσεται ὑπάρχουσι δὲ ἄνδρες ἐπὶ κεφαλῆς τοιαύτης προόδου, ἀνιχνεύοντες ἐπιμόνιας τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν θεωριῶν σταθμίζοντες; — καὶ πότε οἱ ἐπιστήμονες, ἀλλαχόθεν ποριζόμενοι νεώτερα φῶτα, παρακολουθοῦσιν, ώς ἔγγυτατα, τὴν πρόοδον ταύτην, καὶ ἀποδεχόμενοι τὰς ἱδέας τῶν ἀλλών διευκρινίζουσιν, ἀναπτύσσουσι καὶ κατατάττουσι ταύτας εἰς τὴν ἀρμοδίαν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν γνώσεων θέσιν, ἀποκαθιστάνοντιν αὐτὰς στοιχειώδεις, καὶ τὰς διαδίδουσιν. Εἰς ἐκείνους ἡ ἐφεύρεσις, ἡ ἐπινόησις, ἡ ἀνακάλυψις, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἡ μίμησις, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ κατάταξις, ἡ διάδοσις.*

**Ηθελεν ἀπατηθῆ τις κοινίζων, ὅτι ἡ σύστασις τῆς ἰατρικῆς σχολῆς ἔμελεν ἀμέσως νὰ παράξῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν τοιούτων καταστάσεων. Αξιώσεις εἰσέτι δὲν ἔχομεν ὅτι δὶ ήμῶν ἡ ἐπιστήμη προοδεύει, ἀλλ' οὔτε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ως πρὸς τοιαῦτα ἀντικείμενα εἶναι ἐνήμερος ἡ κοινωνία ήμῶν, καὶ ἔμπεριέχει, εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς, εἰς τὴν γλώσσαν αὐτῆς, εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς, ὅλην τὴν πληθὺν τῶν γνώσεων, ὅση ἀποπληροῖ τὴν ἰατρικὴν μάθησιν ἀφηρημένως πως καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένην, πᾶν ὅτι δηλαδὴ εἶναι γνωστὸν αὐτῆς, μέ*

χρι τῆς σήμερον, εἰς ὅλους της τοὺς κλάδους. Ἡ σύστασις τῆς ιατρικῆς σχολῆς, ἄλλο ἀποτέλεσμα ἀπλῶς δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ, εἰμὴ νὰ εἰσάξῃ τὰ πρώτιστα στοιχεῖα τῆς, ἐπιστήμης, νὰ ρίψῃ τὰς ρίζας, ἐξ ὧν ἀναβλαστήσῃ δένδρον ισόμηκες καὶ ίσοτραφὲς ἐκείνων, παρὸν ἔλαβον τὸν εἰσαχθέντα σπόρον· νὰ καταστήσῃ ἐθνικὴν μίαν διδασκαλίαν, εἰς ἣν μυηθῶσιν οἱ νέοι τὰς προκαταρκτικὰς τῆς ἐπιστήμης γνώσεις, ἔως οὗ, διὰ τελειοποιήσεως ἀπαιτούσης πολὺν χρόνον καὶ πολλοὺς σπουδαστὰς, φθύσωμεν εἰς κατάστασιν νὰ συγκριθῶμεν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους, ἐὰν δχι κατὰ τὴν λυσιτελῆ πρὸς τὰς ἀνακαλύψεις προσπάθειαν, τούλαχιστον κατὰ πλοῦτον γνώσεων ισόμετρον. Τοῦτο ἔμελε νὰ παράξῃ ἡ σχολὴ τῆς ιατρικῆς· οὐδὲν πλέον κατὰ τὸ παρόν.

Ἄλλ· ὁφείλομεν νὰ τὸ ὄμολογήσωμεν, οἱ καρποί της εἶναι εἰσέτι, ως πρὸς τοῦτο, πολλὰ ἀτελεῖς. Διῆλθον ἡδη τέσσαρα ἔτη, καὶ νὰ εἴπωμεν δὲν δυνάμεθα, ὅτι ἐξῆλθον ιατροὶ μὲ μάθησιν ἀνάλογον τόσου χρόνου σπουδῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ πρῶτα βήματα πάσης προόδου εἶναι ἀσθενῆ καὶ δυσχερῆ· ἀλλ’ ἡ πρόοδος δὲν τελεσφορεῖ πάντοτε κατὰ λόγον εὐθὺν τῆς πολυχρονιότητος αὐτῆς. Μάλιστα δὲ διότι δοκιμάζομεν τὰ πρῶτα βήματα, ὁφείλομεν νὰ ἀποστήσωμεν ὅσα προσκόμματα δύνανται νὰ κωλύσωσι τὴν ἐλεύθεραν καὶ ὄρθην ἀνάπτυξιν.

Ἐξ αὐτῶν ἀναδεικνύεται πρὸ πάντων ἡ ἀτέλεια τῶν μέσων. Ἡ περὶ τὴν θεωρίαν εἰς τὴν σχολὴν ἀκρόασις, ὅσον μακροχρόνιος καὶ ἐντελῆς ἐὰν ἦναι, δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ ιατρούς. Ἀπαιτεῖται παρατήρησις, καὶ παρατήρησις καθημερινὴ, ἐκτεταμένη, πολυειδὴς, διὰ νὰ ἀποκτήσωσιν οἱ μαθητεύμενοι τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ιατρικῆς ἀσκησιν. Διὰ τοῦ λόγου φανταστικῶς σχηματίζεται ἡ εἰκὼν ἐνὸς ἀντικειμένου, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἔξετασθῇ δἰ ὅλων τῶν αἰσθήσεων, καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὴν ἀόριστον ποικιλίαν τῶν νοσωδῶν φαινομένων, οἱ οὕτω πως μορφωθέντες θέλουσιν ἀπατηθῆ πάγτοτε, ἐὰν προσπαθῶσι νὰ ἀνάξωσι τὰ ὄρώμενα, εἰς τοὺς τύπους τοὺς ὄποιοις

ἐσχημάτισαν διὰ τῆς φαντασίας, χωρὶς νὰ τοὺς παρατηρήσωσιν εἰς τὴν φύσιν μὲ δλην τὴν ἀκρίβειαν. Γνωστὸν εἶναι ὅτι, τὸ βιβλίον τοῦ ἰατροῦ ἐνυπάρχει εἰς τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτὸν τὰς εἰκόνας οἱ παρατηρηταὶ ἀντιγράφουσιν ἀλλ' ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὴν γνῶσιν τῆς εἰκόνος, ὑπάρχει τόση διαφορὰ, ὥση ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὰ χρώματα καὶ τοὺς ἥχους καὶ τὰ ποικίλα σχήματα, τὰ ὅποια προσπαθοῦμεν διὰ τῶν λόγων νὰ ἀντεικονίσωμεν. Πάντοτε κινδυνεύει τις νὰ ἀπατηθῇ εἰς τοὺς μυρίους χρωματισμοὺς τῶν νόσων, τοὺς ὅποιους δύναται μὲν σπανίως ἔξοχος χεὶρ νὰ μιμηθῇ, ἀλλὰ δὲν διακρίνει μετὰ ταῦτα, εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῆς εἰκόνος μὲ τὴν πρωτότυπον φύσιν, εἰμὴ μόνος ὁ ἔξασκηθεὶς εἰς τοιαύτην συγκριτικὴν σπουδὴν ὀφθαλμὸς, διότι τὰ ὄρια ἐκάστου εἰδίκου φαινομένου τῆς φύσεως συγχέονται μὲ ἐκεῖνα τοῦ ἄλλου, καὶ ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀσθενειῶν πλανώμενος, ὁ προκατειλημμένος ἀπὸ τὸ βιβλίον νοῦς τείνει νὰ ἀποδῷ σῃ ἄλλην ἔδραν, ἢ φύσιν εἰς τὴν κατὰ πρώτην φορὰν ὄρωμένην νόσον, ἢ δὲν ἀναγνωρίζει ἐκείνην, τῆς ὅποιας ἴδεαν ἐπαισθητῶς δὲν ἀπέκτησεν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀπαιτεῖται ἡ ἔφαρμογή τῶν αἰσθητηρίων, ὅπως σχηματισθῶσιν οἱ ἰατροὶ εἰς τὴν σχολὴν τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πειρας, μόνων μέσων πρὸς ἀποφυγὴν ψευδῶν θεωριῶν, καὶ ἴδεων συγκεχυμένων. Ἡ διδασκαλία τῆς ἰατρικῆς χρήζει μέθοδον ἀνάλογον ἐκείνης τῶν φυσικῶν, καὶ ὅχι τῶν ἀφρομένων, ἐπιστημῶν χρήζει παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως. Οἱ νέοι ὀφείλουσι νὰ μάθωσιν ἐμπράκτως πῶς νὰ ἀνεξιχνιάζωσι τὸ σύμπτωμα, πῶς νὰ μεθερμηνεύωσι τὴν ἐνδείξιν αὐτοῦ, πῶς νὰ ἐνιωθοῦσι τὴν προγνωστικήν του σημασίαν, καὶ τότε δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσι καὶ τῶν βιβλίων τὰς περιγραφὰς, ὥστε νὰ σχηματίζωσι, διὰ τῆς ἀναγνώσεως, εἰς τὸν νοῦν των, τόσον ἐγτελῆ καὶ διακεκριμένην εἰκόνα τοῦ περιγραφομένου ἀντικειμένου, ὡς ἥθελον τὴν ἀποκτήσεις ἔχοντες αὐτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἄλλως θέλουσι συγχέει τὰς νόσους εἰς τὰς στιγμὰς τῶν συναφειῶν των. Εἳν τὸν δὲ τοιαύ-

τας ἀπάτας ἐπιδέχονται εἰς τὴν διάγνωσιν, ποῖα λάθη δεν θέλουσι πράξει εἰς τὴν Θεραπείαν, τῆς ὅποιας οὔτε τὸ μέτρον ἔμαθον νὰ σταθμίσωσιν, οὔτε τὴν στιγμὴν νὰ ἔκτιμήσωσιν, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ εἴδος αὐτῆς ἐπιτυχῶ; δύνανται νὰ προσδιορίσωσιν; 'Η διδασκαλία τῆς ἰατρικῆς δὲν πρέπει νὰ ἔναι, δὲν δύναται νὰ ἔναι, ἀπλῶς θεωρητική, διότι τότε ἐμμένει εἰς τὸ γενικὸν, εἰς τὸ ἀφηρημένον, εἰς τὸ ἄγνωστον, ἀντὶ νὰ ἀσχοληται εἰς τὸ εἰδικὸν καὶ τὸ συγκεκριμένον, ὅποιον ἐμφαίνεται εἰς τὴν φύσιν, καὶ δχεῖ ὅπως ἀνάγεται ἀπὸ τὸν καθολικεύοντα νοῦν τοῦ ἀνθρώπου.

'Αλλ' ἂς ἵδωμεν εἰς τί συνίσταται ἡ θεωρητικὴ αὐτὴ σπουδή. Παραδίδονται τόσα μαθήματα, ὅσα οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης ἀπαιτοῦσιν; 'Η σχολὴ αὕτη εἶναι πλήρης; δχις "Εχουσιν οἱ μαθητεύομενοι βιβλία ἰατρικὰ, ἡ τούλαχιστον μίαν τῶν ἐπιστημῶν αὐτῆς στοιχειώδη βιβλιοθήκην; Μανθάνουσι μελετῶντες ὅσας σημειώσεις ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῶν καθηγητῶν ἀντέγραψαν. Άι σημειώσεις αὗται ἀποτελοῦσι τὴν βιβλιοθήκην των, καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης των. Οἱ εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Ἑλληνικὰ σχολεῖα μαθητεύοντες, ἐνθυμοῦνται κατὰ ποίαν μέθοδον ἐσπούδαζον τὴν Γεωγραφίαν, τὴν 'Ρητορικὴν, τὴν 'Ιστορίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, εἰς τῶν Γυμνασιαρχῶν τὰ χειρόγααφα. 'Αλλὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, μὲ δλην τὴν πραγματικὴν τῶν σχολαρχούντων ἀξίαν, εἰτεχώρει εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐπιστημῶν τούτων, ὅτι τὴν φιλοσοφίαν π. χ. διὰ τοιαύτης διδασκαλίας βαθέως ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ; "Οταν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς ξένα Πανεπιστήμια φοιτῶντες, διήρχοντα τοιαῦτα ζητήματα εἰς δλην τὴν πλουσίαν αὐτῶν λεπτομέρειαν καὶ ἀνάλυσιν, ὅποιον ἀπέραντον καὶ ἀχανῆ ὥκεανὸν ἔξανοιγον, ἀφαιρουμένου ἀπὸ τῶν ὁφθαλμῶν τοῦ διδασκαλικοῦ χειρογράφου; Δὲν φοβούμεθα νὰ κατηγορηθῶμεν, ώς τολμηρὰ λέγοντες, εἰς τοιοῦτόν τι ἀναλογιζόμενοι τὴν μέθοδον τῆς ἰατρικῆς σπουδῆς. Δύστε ἐπὶ τέλους εἰς ἔνα μαθητὴν τὰ ἀξιολογώτερα στοιχειώδη συγγράμματα τῆς Ἀνατομίας, τῆς Φυσιολογίας, τῆς Παθολογίας, τῆς Χειρουργίας κτλ.,

εῖσαι ἀκόμη πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ μορφώσῃς τὴν θεωρητικήν του ἐκπαίδευσιν εἰς ἐν σύνολον ἐπιστημῶν, ώς ἡ ἰατρικὴ, τῶν ὅποιων ἔκαστος κλάδος διαιρούμενος καὶ ὑποδιαιρούμενος, ἀρκεῖ εἰς τὴν ἐλαχίστην αὐτοῦ ἀνάλυσιν, νὰ ἐπασχολήσῃ μακροχρονίους; κόπους εἰς μονογραφικὰς σπουδαῖς. Πολλῷ μᾶλλον ὅταν τὰ στοιχειώδη ταῦτα βιβλία ἐλλείπωσιν ὀλοτελῶς, καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν καθηγητῶν, μὴ βοηθούμεναι ἀπὸ τὴν κατ' ἴδιαν ἀνάπτυξιν τῆς τοῦ μαθητοῦ μελέτης, δὲν ἀποτελοῦσιν ἄλλο, εἰμὴ νὰ ἐναποταμιεύσωσιν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ βραχείας προφορικὰς διδασκαλίας, ὁ δὲ ἀκροστής ἀντικαθιστάνει, δὶ ἔχυλισμένων συνόψεων, τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ὅσαι ἀπαιτοῦνται, ἵνα ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν μέλλοντα ἰατρόν.

Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς διασκέδασιν τοιούτου εἰς τὴν μάθησιν προσκόμματος, νομίζομεν, εἶναι νὰ μεταφρασθῇ μία ἰατρικὴ ἐκλεκτὴ βιβλιοθήκη, ἥτις νὰ ἀναπληρώσῃ ὅπωσοῦν τοιαύτην ἐλλειψιν, βιβλιοθήκη ἐμπεριέχουσα ὅχι μόνον τὰ στοιχειώδη βιβλία, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν περιφήμων ἰατρῶν συγγράμματα καὶ μονογραφίας ἀξιολόγους. Συνησθάνθησαν τοιαύτην ἀνάγκην εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν μένει εἰμὴ νὰ ἀκολουθήσωμεν τοιούτον κίνημα.

Μεταβαίνομεν εἰς τὸ μέγα σπουδαστήριον τοῦ ἰατροῦ— τὸ Νοσοκομεῖον. Τὸ δημοτικὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἐὰν δύναται νὰ καλεσθῇ Νοσοκομεῖον, δὲν εἶναι ὅποιον ἀρμόζει εἰς κλινικήν. Τί δὲ θέλει τελεσφορήσει σπουδὴ ἰατρικῆς, στερουμένη κλινικῆς ἐκλεκτῆς τούλαχιστον, ἐὰν ὅχι πλουσίας; Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐντὸς τῆς πρωτευούσης νοσοκομεῖον δημοτικὸν εἰς ταύτην ἀρμάδιον, τὸ στρατιωτικὸν εἶναι ἱκανῶς εὑρύχωρον, μὲ τακτικὴν ὑπηρεσίαν, μὲ πλείονας ἀσθενεῖς, καὶ παρέχον ἐπομένως ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ κλινικὴν περιωρισμένην μὲν, ἀλλ' ἐκλεκτήν, καὶ εἰς στοιχειώδη μάθησιν ἀνάλογον. Οἱ Γάλλοι ἐσύζησαν σχολὰς ἰατρικὰς, εἰς τὰ πανταχοῦ διεσπαρμένα στρατιωτικὰ γοσοκομεῖν των, ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ Ναπολέοντος· ἡ Αἴγυπτος ἤκουσε

μαθήματα ἰατρικὰ, καὶ τοῦ Λαρρέου τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ στρατιωτικοῦ ἰατρείου ἔξηλθεν ὁ τοσαύτην, ἀναμόρφωσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐπαγαγὼν ἀνήρ. Ὁπου ἀσθενής, ἐκεῖ καὶ ἰατρικὴ σπουδὴ ἀδιάφορον τὸ ἀπὸ πολαν τάξιν τῆς κοινωνίας ὁ πάσχων ἔξηλθεν. Εἰς ἀπάσας τὰς κλινικὰς τῶν ἐν Παρισίοις νοσοκομείων, καὶ τοι μὴ ὑπαγομένας ποσῶς εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῆς σχολῆς, οἱ ἰατροὶ χειραγωγοῦσι τοὺς φοιτητὰς εἰς τὴν εἰδικὴν τῶν ἀσθενειῶν παρατήρησιν, καὶ τὴν περὶ τὴν Θεραπείαν ἀσκητιν. Ἐντὸς δὲ τῶν ἀξιολογωτέρων νοσοκομείων κειμένων εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Γαλλίας πόλεις, ἐσυστήθησαν δευτερεύουσαι ἰατρικαὶ σχολαὶ [écoles secondaires de médecine], πληρέστατα τὸν κύκλον τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν ἐπισήμων ἰατρῶν διερχόμενι, καὶ πρὸς τὰς δοποίας βέβαια ἀνίσχυρον ἀξίωσιν συγκρίσεως ἡ τῶν Ἀθηνῶν σχολὴ δύναται νὰ διατείνῃ. Αἱ σχολαὶ αὗται, καίτοι μὴ χαίρουσαι τὸ προνόμιον τοῦ ἀπονέμενην διπλώματα προλύτου, ἔχουσι πολλὰς τὰς διδασκαλικὰς ἔδρας. Ἡμεῖς δὲ παραλίποντες κατὰ μέρος τὰ καλῶς ἥχουντα ὄνόματα τῆς διδασκαλικῆς ἱεραρχίας, ἥθέλαμεν προτιμήσῃ μᾶλλον νὰ ἴδωμεν ἐν νοσοκομείον ώς βάσιν, ώς κέντρον ἰατρικῆς σχολῆς, παρὰ ἰατρικὴν σχολὴν ἄνευ νοσοκομείου. Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὡφέλιμον νὰ διορισθῶσι τεσσαράκοντα ἡ πεντήκοντα κλίναι τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, διὰ τὰς μᾶλλον ἀξίας περιεργείας νόσους, ώς τυπικὰ κλινικῆς παραδείγματα, ὃ δὲ Θεραπεύων ἰατρὸς νὰ ἀναλάβῃ ταυτοχρόνως τὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν. Τούλαχιστον τοιαύτη διάταξις, χωρὶς νὰ ἀλλοιώσῃ ποσῶς τὸν σκοπὸν καὶ τὸν ὄργανισμὸν τοῦ νοσοκομείου, θέλει ἀναπληρώῃ πρωσωρινῶς, ἄνευ μηδεμιᾶς δαπάνης, τὴν ἀτέλειαν τῆς κλινικῆς. Ἐπὶ προόδου διαδεχομένης ἐπανάσασιν, ὅφείλουσι νὰ θέσωσιν εἰς ἐπίκαρπον χρῆσιν ὅσα μέσα ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας. Ὁ ἔξευγενισμένος κόσμος περιμένει νὰ ἵδη τὸ ἔθνος μας, ἐντὸς ὀλίγων δεκετιῶν, νὰ πηδήσῃ ὅλους τοὺς αἰώνας, ὅσοι παρῆλθον ἀπὸ τῆς πτώσεως τῶν πρὸγονῶν μέχρι τῆς σήμερον. Μὴ

παραμελῶμεν ἄρα οὐδὲν δ,τι συντείνει πρὸς τὴν ἔθνικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐρρίφθη ἐν θεμέλιον ἐδῶ, ἐχαράχθη ἐν διάγραμμα ἐκεῖ διατί ἡ ὑλη αὕτη νὰ μένη ἄχρηστος; διατί νὰ μὴ ωφεληθῶμεν ἀπὸ πᾶν δ,τι ἀπέλιψεν ἡ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ἡ φορὰ τῶν περιστάσεων;

Ταῦτα δὲ διερχόμενοι, κατὰ τοσοῦτον μόνον ἐξετάζομεν τὴν ἀτέλειαν τῆς μεθόδου τῆς ἰατρικῆς μαθήσεως, καθόσον οἱ ἐπιμελούμενοι τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων νὰ ἔχωσι πρὸς ὁφθαλμῶν, δτι ἡ μάθησις διὰ νὰ ἥναι ἐπωφελής καὶ διὰ νὰ δώσῃ καρποὺς, πρέπει νὰ ἥναι πλήρης καὶ ἐκτεταμένη, διότι ἐὰν ἡ ἡμιμάθεια τυφλὴ ἀνὰ πᾶσαν ἐπιστήμην ἀναφαίνεται, τοὺς ἰατροὺς ὀλεθρίους ἀποκαθιστάνει, οἵματις, ἴσχυρογνώμονας, κρίνοντας μονομερῶς, φονεύοντας ὡς οἱ φανατικοὶ, μὲ δλην τὴν εἰς τὴν ἴδιαν κρίσιν πεποιθησιν, ἀφιλανθρώπους καὶ τῆς προόδου διώκτας. Διὰ τὴν διατριβῆς ταύτης ἐπιμένομεν ἴδιως εἰς τὸ σχέδιον, εἰς τὴν φιλοσοφικὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὅποιας διενοήθη τὸ διάγραμμα τῆς ἰατρικῆς διδασκαλίας· διότι ὡς εἰς τὰς σπουδαίως συνοικιζομένας πόλεις, τὰ κτίρια δὲν οἰκοδομοῦνται κατὰ τάξιν τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ διεσπαρμένως καὶ τυχαίως κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔως οὖ βαθμηδὸν αἱ ρύμαι ἀρχίζουν νὰ διαγράφωνται, αἱ ἀγνιὰλ νὰ κοσμῶνται, καὶ τὰ πάντα νὰ ρυθμίζωνται εἰς ἀρχιτεκτονικὴν ἀριουνίαν, ὅπου δὲ ὁ ὁφθαλμὸς ἐπαναπαύεται εἰς κανονικὰς γραμμάς· οὕτω καὶ ἡ νοητικὴ ἀνάπτυξις δὲν βαδίζει γεωμετρικὴν σειρὰν, ἀλλ’ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συμπληρώσεως κύκλου ἴδεων συνεχομένων διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλληλουχίας. Καὶ καθὼς αἱ ἀτέλειαι τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, ἐὰν δὲν ἐπρονοήθησαν, ἀναγνωρίζονται ὁφὲ ὅταν αἱ οἰκοδομαὶ εἶναι ἥδη ἀποπερατωμέναι, τοιουτοτρόπῳ; αἱ ἐλλείψεις τῆς ἐκπαιδεύσεως γίνονται ἐπαισθηταὶ, ἀ φοῦ ἥδη ἀπαρχαιωθῶσι καὶ καταντήσωσι συνήθεις καὶ δυσδιόρθωτοι, διατηρούμεναι παρ’ ἐκείνων, τῶν ὅποιων τὸ συμφέρον εἶναι μὲ αὐτὰς συνδεδεμένοι.

[“]Ας προχωρήσωμεν ἐξετάζοντες τὸν ὄργανισμὸν τῆς σχολῆς, καὶ κατὰ πρώτον τὴν διαιρεσιν τῶν κλάδων τῆς ἰατρικῆς.

Της πάρχουσιν ἐντὸς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τρεῖς διδασκαλικαὶ ἔδραι, διὰ τὴν Ὑγιεινὴν, τὴν Μαιευτικὴν καὶ τὴν Δικαστικὴν ἰατρικὴν, μόνη δὲ μία διὰ τὴν Ἀνατομίαν καὶ τὴν Φυσιολογίαν, τὰς δύο τῆς τέχνης θεμελιώδεις βάσεις, συμπεριλαμβανούσας τόσους ἄλλους κλάδους, τῶν δποίων ἡ γνῶσις ἀπαραίτητος ἀναγκαία καὶ ὑποχρεωτική εἰς τοὺς ὑποψηφίους τῆς ἱπποκρατικῆς μαθήσεως πάντοτε ἀποκαθίσταται. Ἰατρὸς ἔμπειρος δύναται νὰ ἀναφανῇ ὁ ἀτελῶς τὴν Ὑγιεινὴν ἢ Δικαστικὴν ἰατρικὴν ἐπιστάμενος, ὅχι ὅμως ὁ ἐπιπολαίως διελθὼν τὴν Γενικὴν, τὴν Περιγραφικὴν καὶ τὴν Παθολογικὴν Ἀνατομίαν, ἢ ὁ τῆς Φυσιολογίας ἀμυδρὰν γνῶσιν ἔχεν χειρουργὸς ἐπικινδυνωδέστατος θέλει ἀποβῆ ὁ μὴ κατέχων ἔξηκριβωμένως τὴν τυπογραφικὴν Ἀνατομίαν, καὶ ἀορίστως τοποθετῶν εἰς τὸν νοῦν την τὰ δργανα, ἐπὶ τῶν ὅποιων θέλει ἐπιχειρήσει σκληρὰς δοκιμασίας. Τὸ ἀντικείμενον τῆς τέχνης τοῦ ἰατροῦ εἶναι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· ἐπὶ τῶν ὀργάνων τούτου μέλλει νὰ διευθύνῃ ἡ νὰ προκαλέσῃ καθ' ἡμέραν κινήματα διάφορα· διὸ τὸ σῶμα διὰ τὸν νοῦν τοῦ ἰατροῦ διαφίνεται πρέπει νὰ ἔναι, ὡς νὰ ἔβλεπεν οὗτος, εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσδύων, παντὸς ὄργανου τὴν θέσιν καὶ τὰς σχέσεις, καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν πάσης λειτουργίας. Χρεωστεῖ ὁ ἰατρὸς νὰ γνωρίζῃ τόσον καλῶς τὰς ἄλλοιώσεις τῶν σπλάγχνων, ὥστε εἰς πᾶσαν νόσον, νὰ εἰκονίζῃ εἰς τὴν φαντασίαν του τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὄργανικῆς βλάβης, ὡς νὰ ἔσκοπει αὐτοψίαν. Εἳν τὸν ὁδηγήτας ἀπὸ ταιαύτας ἀσφαλεῖς γνώσεις, ὅμοιοῦται μὲ μηχανικὸν τὴν κατασκευὴν τῆς ἀτμομηχανῆς διὰ θεωρίας ἐννοήσαντα, ἢ μὲ ὡρολογοποιὸν σπουδάσαντα εἰς πίνακας τὴν διάθεσιν καὶ τὴν κίνησιν τῶν τροχῶν τοῦ ὡρολογίου· ἀλλὰ ποῖος θέλει ἐμπιστευθῆ εἰς ἐκεῖνον ἐν πυρόσκαφαι, ἢ εἰς τὸν ἄλλον τὴν ἐπισκευὴν ἐνὸς ὡρομέτρου; Θέλουσιν ὅμως παραδώσει τὸ σῶμα, εἰς ἰατρὸν τυφλόττοντα εἰς πᾶν ὅ, τι κεῖται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος! Τοιοῦτον δὲ εἴναι τὸ ἀποτέλεσμα ἀτέλοῦς; καὶ ἐπιπολαίου Ἀνατομο-Φυσιολογικῆς μαθήσεως; Εθεσαγ, εἰς τὸ διάγραμμα τῆς σχο-

λῆς, τὰς δύω ταύτας ἐπιστήμας, ὡς ἐπὶ Προκρουστίου κλίνης. Ἰσόχρονος σπουδὴ ἔξ ἴσου ἀπαιτουμένη διὰ τὴν Ἑγειρήνην ἡ τὴν Τοκολογίαν, ώς καὶ διὰ τὴν Ἀνατομίαν καὶ Φυσιολογίαν ὁμοῦ συνερράμενας, καταδηλοῦ ἀντίφασιν προσκρούονταν αὐτὴν τὴν θεμελιώδη βάσιν τῆς φιλοσοφικῆς μεθόδου τοῦ σπουδάζειν τὴν ἐπιστήμην μας. Εἰς ποῖον μέτρον ἀναλογίας, ώς πρὸς τὴν ἔκτασιν ἑκάστου κλάδου αὐτῆς, ὑπελογίσθη ὁ ἀναγκαῖος εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς σπουδῆς των χρόνος; Εἰν δύω ἴδιαιτεροι καθηγηταὶ ἀπαιτῶνται ὁ μὲν διὰ τὴν χειρουργικὴν Νοσολογίαν, ὁ δὲ διὰ τὰς ἐγχειρήσεις, διατί δὲν πρέπει νὰ ἔναι τάσσαταις καὶ δύω διὰ τὴν Εἰδικὴν Παθολογίαν καὶ τὴν Κλινικὴν χωριστά; Καὶ ἐὰν εἰς μόνος καθηγητὴς ἐπαρκεῖ διὰ τὴν Ἀνατομίαν καὶ Φυσιολογίαν ὁμοῦ, πῶς ἐθεωρήθη ἀρμόδιον νὰ μὴ διδάσκηται ἡ Τοκολογία ἀπὸ ἕνα καθηγητὴν τῆς χειρουργίας; Ἡ ἐὰν πρὸς τὸ ἴδικότερον οἱ κλάδοι οὗτοι ἀνελύθησαν, διατί νὰ μὴ χωρισθῇ ἐπίσης ἡ Ἀνατομία ἀπὸ τὴν Φυσιολογίαν; Ἰδοὺ τότει ἀπορίαι, πρὸς τὰς ὅποιας ἀδύνατον είναι νὰ εὑρεθῇ ἀποχρώσα δικαιολογικὴ ἀπάντησις.

Δῆλον ἐκ τούτων γίνεται, ὅτι διὰ νὰ βελτιωθῇ ὁ ὄργανισμὸς τῆς σχολῆς, (ὅσις ώς διευθύνων κατ' ἀνάγκην τὸ πνεῦμα τοῦ Φοιτητοῦ ἔχει ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεώς του ἐπήρειαν ἄμεσον), πρέπει νὰ ἀποχωρισθῇ τῆς Φυσιολογίας ἡ Ἀνατομία, καὶ νὰ σχηματισθῇ ἐιτελεστέρα ἡ κλινική. Είναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἐὰν ὁ ἔξερχόμενος ἀπὸ τὴν σχολὴν λατρὸς ἐσπούδασε λεπτομερῶς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰς λειτουργίας τῶν ὄργάνων ἐμελέτησεν, ἐὰν τὰς νόσους καὶ τὴν δίοδον αὐτῶν, καὶ τὴν ἔκβασιν τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων δεόντως ἐπαρατήρησεν, ἔχει ὅσα θέλουσι τὸν διευθύνη, εἰς τὸ στάδιον τῆς πείρας καὶ τῆς ἀτομικῆς παρατηρήσεως, μὲ κρίσιν μεμορφωμένην, καὶ νοῦν, ὅχι εὐκόλως, ἀπὸ θεωρητικὰς ἀπάτας καὶ ἐπιπολαίους ἰδέας, ἀνεμιζόμενον· δίδει δὲ ὅλα τὰ ἐγχέγγυα, ὅτι θέλει εὐδοκιμήσει ως καλῶς εἰς τὴν πρᾶξιν, [εἰς ὃ ἡ ἐπιστήμη σκοπεύει], καὶ ὅτι θέλει προσδεύει μᾶλλον καθ' ίμέραν, αὐτὸς ἀνακα-

λύπτων, ἐπὶ τῶν μερικῶν περιπτώσεων, τῆς φύσεως τὰς ἔνδεξεις.

II.

Ἐκ μὲν οὖν τῶν πύρων βρέξαντες καὶ πτίσαντες πάντα, καὶ καταμέσαντες, καὶ διασήσαντες, καὶ φορέξαντες καὶ ὅπτήσαντες ἀπετέλεσαν ἄρτον.

('Ιπποκρ. περὶ ἀρχ. ἱητρ.)

Δὲν ἔξετάνθημεν εἰς λοιπὰς λεπτομερείας, ἀλλ' εἰς δύο κεφαλαιώδη, ώς νομίζομεν, ἄτοπα τῆς ἐπιτημονικῆς σπουδῆς. Μετὰ τὴν ἔξετασιν δὲ τῶν ἀντικειμένων ἔπειται τὸ ζήτημα τῶν ὑποκειμένων. Δὲν θέλομεν ἐρευνήσει ἐνταῦθα, ἐὰν ἔχωμεν ἄνδρας ἵκανοὺς νὰ προάξωστι τὴν ἐπιστήμην ώς πρὸς ἡμᾶς. "Οντες εἰσέτι πλησιέστατοι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τοιοῦτον ὑπολογισμόν. Προλογιζόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἥρχισεν ἀκόμη παράσασις, ὥστε νὰ φανῶσι τὰ πρόσωπα ἐπὶ τῆς σκηνῆς. "Ο, τι θέλομεν ἀναφέρει ἀφορᾶ τὸ παρελθὸν παραλληλιζόμενον μὲ τὸ ἐνεστός. Πρόκειται νὰ μάθωμεν, ἐὰν ὑπερέβημεν πολὺ τοὺς προγενεστέρους ἡμῶν, ἐὰν ὑπάρχωσι σήμερον ἰατροὶ σοφώτεροι τῶν ὅσων πρὸ τῆς παρούσης γενεᾶς ἔδωκεν ἡ πατρίς. — Χ'ορὶς νὰ ἔγγιξωμεν τὴν φιλοτιμίαν τῶν συναδελφῶν μας, τοὺς ὅποιους σεβόμεθα, νομίζομεν ὅτι θέλομεν τύχει τῆς συνναινέσεώς των, ἐὰν ἀρνητικῶς λύσωμεν τὸ ζήτημα, θεωρούμενων πάντοτε δύω ὅρων, τῆς σημερινῆς δηλ. προόδου τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ώς ἐπενεργούσης εἰς τὴν ἐπιτημονικὴν ἀνάπτυξιν καθ' ἡμᾶς· αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν πολλοὶ τῶν ἐν αἰώνιᾳ τῇ μνήμῃ συναδελφῶν μας ἀπέλιπον τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ τέμενος. Νομίζομεν δὲ ἀρμόδιον νὰ ἐπέμβωμεν, ώς πρὸς τοῦτο, εἰς τινὰς λεπτομερείας, διότι ἔξετάζοντες τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὅποιας οἱ προγενέσειροι ἡμῶν ἰατροὶ, τῆς τέχνης παραίτηθέντες, εἰς ἄλλα ἀντικείμενα ἐνδόξως διετέλεσαν, ἀναγινώσκομεν σελίδα τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους. Θεωροῦμεν δὲ ώς πρῶτον τῆς σειρᾶς τῶν ἰατρῶν τούτων τὸν ἀείμνηστον Παναγιωτάκην τὸν Μαυροκερδάτον, ὅστις ἀρξάμενος τοῦ σα-

δίου του μὲν μίαν ἀξιοσημείωτον διατριβὴν ἐπὶ τῆς τοῦ ἐμβρύου κυκλοφορίας, ἔτελεύτησεν ἀνεώξας εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὰ ἀπόρρητα τῆς Ὀθωμανικῆς πολιτικῆς.

Ἡ κατάστασις τῇς τότε κοινωνίᾳ, περιστέλλουσα τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν, ἡνάγκασε πολλοὺς ἰατροὺς νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς ἄλλας μελέτας, ἐπὶ τῶν δποίων τινὲς καὶ ἐδοξάσθησαν. Ἡ ἰατρικὴ σπουδὴ τότε ἐγίνετο, κατὰ λόγον ἐλάσσονα παρὰ τὴν σήμερον, σπουδὴ διὰ κλίσιν καὶ δὶ ἐκλογῆν. Ἐπέμποντο τότε, σπάνιοι μὲν, ἀλλὰ πάντοτε ἐπέμποντο νέοι "Ἐλληνες εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ σπουδάσωσιν, ἡναγκασμένοι ὅμως νὰ ἀποκτήσωσι τοιοῦτον εἶδος μαθήσεως, ὃποῖον ἐδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ ἡ κοινωνία ἐντὸς τῆς δποίας ἔμελλον νὰ ζήτωσιν. Ἀλλῃ δὲ παρὰ τὴν ἰατρικὴν παρόμοιον προνόμιον δὲν παρεῖχε, διὸ καὶ ᾧτο τὸ συνάλλαγμα παιδείας καὶ κοινωνικῆς ὡφελείας. Σχεδὸν ἀπαντες ἄρα εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐξεπαιδεύοντο, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ ἐνασχοληθῶσιν ἴδιαιτέρως εἰς ἄλλους κλάδους ἀνθρωπίνων γνώσεων, πρὸς τοὺς δποίους ἐκέντα ἵσχυρὰ τῆς φύσεως ὄρμη, ἡ περισάτεις τοῦ βίου ἥθελον τοὺς προσκαλέσει. Ἐπιστρέφων λοιπὸν εἰς τὴν πατρίδα ἔκαστος, ἀφοῦ βαθμηδὸν διὰ τῆς ἰατρικῆς πράξεως ἀνυψοῦτο καὶ ἐφημίζετο, εἰσεχώρει εἰς ἔτερον στάδιον, μεταχειριζόμενος δχι τὰς μεγάλας, ἀλλὰ τὰς ποικίλας γνώσεις, ὅσας εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν εἶχεν ἀποκτήσει. Ἡ κοινωνία ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τυχαίαν ἀνάγκην γλωσσογράφου ἢ μαθηματικοῦ, ἢ φιλοσόφου, ἢ διπλωμάτου, ἢ φυσικοῦ ἱστορικοῦ, καὶ ἐπειδὴ εἰδικοὶ ἀνθρώποι τότε δὲν ὑπῆρχον, προσέτρεχεν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, μεταξὺ τῶν δποίων μέγα μέρος ἦσαν ἰατροί, διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν πρόσκαιρον ἀνάγκην. Ὁθεν οἱ ἰατροὶ μετέφραζον βιβλία ἱστορικὰ, φιλοσοφικὰ, φιλολογικὰ, μετέσχον παντὸς εἴδους συζητήσεως, πάσης ἐπιστήμης, ἐδιδασκον μαθηματικὴν, φιλοσοφίαν, καὶ ὡδὰς ἔψαλλον, καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀφιερόνοντο. Ὁταν ἡ εἰδικότης τῶν γνώσεων ἦτο ἀδύνατος, καὶ τὰ φῶτα δλίγα εἰς δλίγους συνεκεντρωμένα, οἱ ἐγκυκλοπαιδικῶς παιδευθέντες ἀνελάμβανον

τὴν ὄποιαν εἶχον ἄλλοτε οἱ φιλόσοφοι κοινωνικὴν ἐπισημάτητα, εἰσχωροῦντες εἰς πᾶν ζήτημα, εἰς πᾶν δ, τι ἀπέβλεπε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ὅντα, ὑπ' ὄποιανδήποτε ἔποφιν, θεωρούμενα. Διὸ καὶ τῶν ἰατρῶν τινὲς διεκρίθησαν εἰς ἄλλο τι παρὰ τὴν ἰατρικὴν ἀντικείμενον. ρὸς τούτοις φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπιθυμήσωσιν οἱ ἀγχινούστεροι ἢ φιλοδοξώτεροι αὐτῶν μνείαν τοῦ ὀνόματος των νὰ μεταδώσωσι, μὴ εὐχαριστούμενοι εἰς τὴν ἐπικερδῆ μὲν τότε ὑπόληψιν ἐμπείρου ἰατροῦ, ἀλλὰ διαρκοῦσαν μόνον μέχρι τοῦ τέρματος τῆς ζωῆς. Τί δὲ ἐδύναντο νὰ ἐκπληρώσωσιν, ὅπως εἰς τὴν ἐπιστήμην των ἀποθανατισθῶσιν, ἐντὸς κοινωνίας μεμονωμένης καὶ βαρβάρου διατελοῦντες, μακρὰν τοῦ ἐπισημονικοῦ κόσμου, καὶ τῆς προόδου ἀπώτατοι; ἢ διὰ ποῖον νὰ συγγράψωσι; πῶς νὰ νικήσωσι τὰς προλήψεις, ὅσαι ἐκώλυσον τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις; τίνι τρόπῳ μόνοι καὶ ἀπομεμακρυσμένοι νὰ προηγηθῶσι μιᾶς προόδου, τῆς ὄποιας ἡγεμόνες ἥσαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰατροὶ ἔνδοξοι καὶ πολλοὶ, παντὸς βοηθήματος λαγχάνοντες, καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν ἐμψυχούμενοι; "Οθεν οἱ πρὸ ἡμῶν ἰατροὶ ἐντσχολήθησαν εἰς ἄλλας μελέτας, ἢ τύχης ἔνεκα, ἢ διὰ κλίσιν, ἢ καθότι προητοιμασμένοι δὶ ιδιαιτέρας μαθήσεως πατδιύθεν ἀρξαμένης.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος, ὁ Κοραῆς, τῆς ἰατρικῆς ἐπαγγελίας παραιτηθεὶς, ἐπεχείρησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν Βιβλιοθήκην τῶν προγόνων, καὶ περὶ παιδείας καὶ σοφίας τοὺς "Ελληνας συνεβούλευεν. Ὁ Καποδίστριας διέτρεξε στάδιον, τὸ ὄποιον ἔμελε ταχέως νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν, εἰς τὰς μεγίστας διαπραγματεύσεις ἐποχῆς τόσον ἀξιολόγου τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας. Φραντζῆς ὁ ἐκ Ζακύνθου ἡξιώθη νὰ ἐκλεχθῇ παιδαγωγὸς τῶν υἱῶν τοῦ Δον Πέτρου Α'. τῆς Λυσιτανίας Βασιλέως. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἐν Ελλάδι διαμείναντας, οἱ γνωστοὶ τὴν σήμερον εἰς ἡμᾶς ἀνεπλήρωσαν τῆς κοινωνικῆς εὐτυχίας τὴν στέρησιν, μὲ τὰς ἐκχύσεις τοῦ ποιητικοῦ οἰστρου ὁ Βηλαρᾶς ἔχαριέντισε τὴν φιλολογίαν μας μὲ τὰ ἀφελῆ καὶ δημοτικὰ ποιήμα-

τά του, καὶ ἐσύστητε σχολὴν ὕφους, ἵτις μέχρι τινὸς δὲν
ἔλλειπεν ὀπαδῶν, ἥθελε δὲ ἐπὶ μᾶλλον διατηρηθῆ, ἐὰν ἡ
ἐπανάστασις δὲν ὥθιζε πρὸς τὸν ἀρχαῖσμὸν τὴν γλῶσσάν
μας. Κατὰ διπλοῦν λόγον σύντεχνος αὐτοῦ ὁ ὄργιλος Περ-
δικάρης ἔξεθύμανε μὲν ἀτελευτήτους στίχους τὴν Ἀρχιλό-
χειον χολήν του. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἄξιος μνείας εἶναι καὶ ὁ
ἰατρὸς Σακελλάριος, ὁ παρῳδήσας τὸν Χριστόπουλον, καὶ
τὴν Ωγυγίαν συντάξας. Τοιοῦτοι ήσαν οἱ κατὰ τὰς πόλυ-
ειδεῖς γνώσεις τῶν διαπρέψαντες ιατροί, σύγχρονοι μὲν τὸν
Χριστόπουλον, τὸν Φόσκολον, τὸν Βαρδαλάχον, τὸν Χαρμ-
πούρην, τὸν Βενιαμίν, τὸν Γαζῆν [ταραλείπομεν τοὺς ἔτι
ζῶντας]. ἀκτίνες ὅλοι τῆς λαμπρᾶς ἡούς τῆς παλιγγενε-
σίας μας ἐφάνησαν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἐπανάστασις τῶν ἴδεων ἐ-
πέφερεν ἐκείνην τῶν ὅπλων, ἐκ τῶν ιατρῶν μετέσχον τοῦ
ἀγῶνος πολυειδῶς. Μὲ τούτους καὶ ἄλλους ὀλίγους τὴν
φιλολογίαν κοσμήσαντας, κλείει ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων
ιατρῶν περίοδος. Ἀρχεται αὕτη, ως ἵδομεν, ἀπὸ τὸν Μαυ-
ροκορδάτον, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἑλληνες, ἀπὸ τὴν δουλο-
σύνην ἥθικῶς ἀνακύπτοντες, ἥρχιζον νὰ ὠφελῶνται ἀφ' ὅσα
μέσα αὐτὴ ἡ μάστιξ τῆς τυραννικῆς καταπιέσεως δὲν ἐδυ-
νήθη νὰ μηδενώσῃ, καὶ ἀνεπτεροῦντο ἡ ἐλπὶς μελλούσης με-
ταβολῆς τελευτᾶς δὲ, ὅταν ἐπληρώθη τῆς ἑθνικῆς παλιγ-
γενεσίας τὸ ἐπιπονώτατον καὶ ἔνδοξον κατόρθωμα. Τιμᾶ
βεβαίως τὸ ιατρικὸν σῶμα, ὅτι τὰ μέλη αὐτοῦ μετέσχον
κατὰ μέγα μέρος τοιαύτης ἀναμορφώσεως, ἀπὸ πολλοῦ καὶ
μακρόθεν προετοιμασθείσης, δὶς ὀλίγων καὶ ἀσθενῶν μέσων.
Δέγομεν ὅτι ἡ περίοδος αὕτη τελευτᾶς μὲ τοὺς συγχρόνους
μας, διότι ἥδη τακτοποιουμένη ἡ κοινωνία προσφέρει ἰκα-
νὴν ἀσχολίαν εἰς τὰς εἰδικότητας, καὶ οἱ ιατροὶ ἔχουσι σά-
διον, καίτοι ἀτελές, νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὴν ἐπιστήμην.

Αἵτιαι, ως ἵδομεν, ἐνυπάρχουσαι εἰς τὰς ἀνάγκας ἄλλης
ἐποχῆς, ἐβράδυνον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑθνικῆς ιατρικῆς,
ἀποσπάσασαι αὐτῆς τὰ ἐκλεκτὰ μεταξὺ τῶν ιατρῶν πνεύ-
ματα· μ' ὅλα ταῦτα τινὲς ἔξι αὐτῶν περὶ τὴν ἐπιστήμην ἀ-
ξιολόγως ἐφιλοπόνησαν. Ἡ Ἑλληνικὴ ἀγχίνοια διεκρίνετο

καθ' ὅλα, ὁσάκις ἀνυπέρβλητα προσκόμματα δὲν ἥθελον τὴν ἀποτρέψει. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν δύω ἰατροὺς, τῶν ὅποιών τὰ ὄνόματα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης εὑρίσκονται. Εἶναι δὲ ὁ μὲν πρώτος ὁ Κεφαλὴν Δαλλαδέκιμας, περιώνυμος Παθολόγος, ὁ ὅποιος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παταυίου, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ λοιποὶ καθηγηταὶ ἔνεκα τῆς εἰσδρομῆς τῶν Γάλλων ἀπὸ τὴν σχολὴν ἐλειποτάκτησαν, ἀνεδέχθη μόνος καὶ αὐτοσχεδίως τὴν διδασκαλίαν πασῶν τῶν ἰατρικῶν ἐπισημῶν, μὲ τόσην ἐπιτυχίαν, ὥστε καὶ τῆς ἐπωνυμίας "σκεῦος ἐπιστημῶν" [vaso delle Scienze] ἡξιώθη. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἀνήγειραν τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, μεταξὺ τοῦ ἐντὸς τῆς ἐν Παταυίῳ πλατείας [Pra' della valle] ἀνδριαγτίνου χοροῦ τῶν σοφῶν τῆς Ἰταλίας. Ὁ δὲ ἔτερος εἶναι Βοιδιόλης ὁ Κερκυραῖος, ὅστις μὲ τὸν Βουφαλίνην καὶ Αἰμιλιάνην, δὲν ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸν ἴσχυρὸν φανατισμὸν διαδοθέντα εἰς Ἰταλίαν ἀπὸ τὸ δόγμα τοῦ Τομαζίνη, καὶ συγέγραψε κατὰ τῆς νοσολογικῆς Θεωρίας τοῦ Ἰταλοῦ Παθολόγου. Τελευταῖον διὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰ πάντα ἄρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ἡ τόσον περίφημος τότε Παταυίη τῆς ἰατρικῆς σχολὴ κατείχετο, σχεδὸν καθ' ὄλοκληραν, ἀπὸ "Ελληνας, δηλαδὴ ἐκτὸς τοῦ Διαλλαδέκιμα, ἀπὸ τὸν Ζωγράφον καθηγητὴν τῆς Κλινικῆς, τὸν Στράτικον τῆς Φυσικῆς, καὶ τὸν περικλεῆ Χαρμπούρην τῆς Χημείας. Οἱ διμογενεῖς οὐτοι, ω; καὶ ἔτεροι εἰςἄλλο εἶδος Εύρωπαικὴν δόξαν κτησάμενοι, καὶ τῶν ὅποιων τὰ δύομάτα ὡς μὴ ἀφορῶντα τὸ ἀντικείμενον τῆς διατριβῆς παραλείπομεν, τὴν πατρίδα καταλιπόντες, ὅπως τύχωσι σταδίου ἀναλόγου τῆς ἀξίας των, εἰς ξένας φυλάς ἐδίδαξαν, εἰς ξένην γλῶσσαν συνέγραψαν, καὶ περὶ ξένων ἡγωνίσθησαν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀξιούμεν τὴν ὅποιαν εἰς ἡμᾶς μετέδοσαν δόξης κληρονομίαν.

Τὴν παρέκβασιν ταύτην, καίτοι μὴ συντείνουσαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ἀντικείμενό μας, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖαν διὰ τὰ ὄρισμαν τὰς περὶ τὴν ἰατρικὴν πρόοδον ἀξιώσεις μας.

(ΤΟΜ. Γ'. ΦΥΛ. Γ').

40.

Περιερχόμενοι τῶν νέων Ἐλλήνων ἱατρῶν τὴν πινακοθῆκην, ἀνεβλέψαμεν τὴν περιωπὴν, εἰς τὴν ὅποίαν οὗτοι ἀνυψώθησαν. Δὲν εἶναι δὲ ἀναντίρρητον, ὅτι πολὺ ἀκόμη ὑπολείπεται εἰς ἡμᾶς ἔως οὗ νὰ τοὺς ὑπερβάμεν, καὶ νὰ ἔξομοιώσωμεν τὰς πρὸς ἐπαύξησιν τῆς μαθήσεως προσπαθείας των; Κολακεύει βέβαια τοὺς νέους ἡ ἴδεα, ὅτι εἰς αὐτὸὺς χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος μία πρόοδος, τὴν ὅποίαν λογαριάζουν, ὅχι κατὰ τὰς δυνάμεις των, ἀλλὰ κατὰ τὴν ζέσιν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ ζήλου των, καὶ χρονολογοῦσιν ἀπὸ μιᾶς ἐποχῆς πλησιεστέρας, παρὸ ὅτι πρέπει, ἐκείνης, κατὰ τὴν ὅποίαν αὐτοὶ οἱ ἕδιοι ἴδον τὸ φῶς τῆς μαθήσεως.

Ἄλλ' ἡ ἀχλὺς τῆς ἀμαθίας δὲν ἀπέτρεψε τοὺς πατέρας ἡμῶν νὰ ἀτείσωσιν εἰς αὐτὸ, ἐνιοὶ δὲ τόσον νὰ τὸ πλησιάσωσιν, ὥστε καὶ νὰ ἀνάψωσι δὶ αὐτοῦ τὸ πῦρ τῆς νοητικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἔθνους.

Ἄλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἱατρικῶν μαθημάτων δίδονται ἐπὶ τὸ κείμενον μεταφρασμένων συγγραμμάτων, ἐνιοὶ δὲ τῶν καθηγητῶν ἀναγνώσκουσιν ἀπλῶς αὐτό. Τοιαύτη μέθοδος δεσμεύει τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ λόγου· ὅταν ἡ διδασκαλία ἔξερχεται, ως δημηγορία, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ καθηγητοῦ κατέχοντος τοῦ ζητήματός του τὸν ὄριζοντα, καὶ ἄνευ γραφικοῦ προσκόμματος ἐκτυλίσεται μὲ δλην τὴν φορὰν τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ τὴν δύναμιν τῆς διαλεκτικῆς, παρασύρει ἐπὶ τῶν πτερύγων αὐτῆς τοὺς νόας τῶν ἀκροατῶν, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν προσοχήν των. Διὰ τῆς ἀπαγγελίας ὁ καθηγητὴς τὰ θεωρήματά του μὲ περισσοτέραν ἀπλότητα, ἀνάπτυξιν, ἐνάργειαν καὶ εὐκρίνειαν ἀποδεικνύει, πληρέστερον τὴν ὑλην τοῦ λόγου ἔξαντλει, προμαντεύων, ως διὰ μαγνητικῆς διαδόσεως, τὰ μέρη καθ' ἄπορούσιν οἱ ἀκροαταὶ, καὶ σαφηνίζων αὐτὰ μὲ πλῆθος ἴδεων καὶ ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια εἰς ἐκείνην τὴν στυγμὴν ὁ νοῦς του ἀνακαλεῖ ἡ ἐφευρίσκει. Εἶναι τόσον δύσκολον νὰ μάθῃ τις μίαν ἐπιστήμην διὰ τῆς ἀκροάσεως γραπτῶν μαθημάτων, ὅσον καὶ διὰ μόνης τῆς κατ' ἵδιαν ἀναγνώσεως. Ἐκτὸς τῆς ἐλλει-

πούσης ἀναπτύξεως, δὲν ὑπάρχει καὶ ἐκείνη ἡ νευρικὴ, διὰ τὸ εἴπω οὕτω, συγκοινωνία, ἵτις τόσον τὴν διάδοσιν τῶν ἔδεων ἀπὸ τὸν λέγοντα εἰς τὸν ἀκούοντα βοηθεῖ.

Ἄναφέρομεν ταῦτα, διότι θέλομεν κάμει τυχαίαν χρήσιν, ὅταν ἀντιποιηθῶσιν ἀποκλειστικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῇδε διδασκαλίας.

III.

Δύο γὰρ ἐπιστήμη τε καὶ δόξα· ὁν τὸ μὲν ἐπίστασθαι ποιέει τὸ δὲ ἀγνοεῖν. Ἡ μὲν ἐπιστήμη ποιέει τὸ ἐπίστασθαι, ἡ δὲ δόξα τὸ ἀγνοεῖν.

(Ἴπποκρ. Νόμ.)

Τὸ θετικὸν καὶ αὐστηρὸν πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος, ἐπενίργησε θαυμασίως εἰς τὰς περὶ τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως ἐπιστήμας. Ἐφήρμοσεν εἰς αὐτὰς μέθοδον εύρυτάτην, πλουσίαν καὶ ἀναλυτικὴν, εἰσήγαγεν εὐκρίνειαν περὶ τὰς θεωρίας, ἀπεδίωξε τὸν δογματισμὸν, καὶ ἀνέπτυξε τὴν περὶ τὰς παρατηρήσεις ἀκρίβειαν καὶ λεπτομέρειαν, διὰ τὰ δόπονα σεμνύνονται σήμερον αἱ περὶ τὸ συγκεκριμένον ἐπιστήμαι. Ἀπὸ τοῦ ἐγκυκλοπαιδισμοῦ ὄρμηθεῖσα, διεύθυνε τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀνάλυσιν, ἔνεκα τῆς ὄποιας οἱ κλάδοι τῶν ἐπιστημῶν, μὲν θετικὰς γνώσεις πλουτισθέντες, ἐπὶ μᾶλλον διηρέθησαν. Αἱ ιατρικαὶ ἐπιστήμαι ὠφελήθησαν, ως αἱ φυσικαὶ, ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην· ἐπροώδευσαν, καὶ ὅσον προοδεύουσι τόσῳ μᾶλλον διευθύνονται πρὸς τὸ εἰδικώτερον καὶ τὴν ἀνύλυσιν, τόσῳ μᾶλλον ἔξερενώσι τὰ φαινόμενα, ἀντὶ θεωριῶν τὰ μερικὰ γνόμενα προτιμῶσαι, τόσῳ μᾶλλον προτελκύουσιν ἡμᾶς; εἰς μονογραφικὰς μελέτας. Οθεν ηὔξησαν αἱ περὶ αὐτὰς θετικαὶ γνώσεις μας, εἰς τρόπον ὥστε, τὰ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντα, ἡ ὑπ' ἄλλην ἐποψιν σπουδασθέντα γνόμενα ἀποτελοῦσιν ἡδη κλάδους, εἰς βαθμὸν ἐπιστημῶν, σχηματισθέντας. Εἰς τὸν αἰῶνα μας ἐμορφώθησαν ἐπισῆμαι, καὶ εἰς τὸν ιατρὸν χρησιμώταται, ἡ Γενικὴ Ἀνατομία, ἡ Τοπογραφικὴ Ἀνατομία καὶ ἡ Ὀργανικὴ Χημεία. Λί μικροτκοπικαὶ παρατηρήσεις, ἐπαναληφθεῖσαι

καὶ ἐπεκτανθεῖσαι, ώδήγησαν ἔγγύτερον τὸν φυσιολόγον εἰς τὰς μοριακὰς τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματός μας κινήσεις καὶ συγκράσεις. Πειραματικὴ δοκιμασία ἐπὶ νέων τοῦ παρατηρεῖν μέσων ἐβύθισαν τοὺς ἰατροὺς εἰς ἐρεύνας, διὰ τῶν δοποίων ἀνεκάλυψαν σημεῖα πρώην ἄγνωστα, ἀποκαταστήσαντα τὴν ἐπίκρουσιν καὶ ἀκρότισιν διαγνώσεως βοηθήματα, εἰς πάντα ἰατρὸν ἀπαραίτητα. Αἱ μαθήσεις αὗται δὲν πρέπει νὰ λείπωσιν ἀπὸ Πανεπιστήμιον, οὐδὲ ἀπὸ δευτερεύουσαν σχολὴν.

Τούτων δὲ ἔξαιρουμένων, ἐλλείπουσιν, ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τὴν σχολὴν, μαθήματα ἄλλα ἀναγκαιότερα, καὶ ἀφορῶντά ἔγγύτερον τὴν πρᾶξιν ἐλλείπει ἡ σπουδὴ τῶν κλάδων τῆς Νοσολογίας, ἥτις εἶναι κυρίως τὸ τελικὸν τοῦ ἰατροῦ ἀντικείμενον. Δὲν βλέπομεν ποῦ θέλουσι διδαχθῆ οἱ φοιτηταὶ περὶ τὰς νόσους τῶν παιδῶν, τὰς νόσους τῶν γυναικῶν, τὰ πάθη τοῦ δέρματος, τὰ σιφιλιτικὰ, τοὺς διαλείποντας πυρετοὺς, τὴν ὀφθαλμολογίαν κτλ., καὶ ὅσα ἄλλα μόλις, εἰς ἓν μάθημα Εἰδικῆς Παθολογίας ἐγδεικνύομενα, ἀποτελοῦσιν ὡς εἶναι γνωσὸν, κλάδους ἐκτεταμένους. Ιδοὺ τόσαι γνώσεις μὴ ἀποκτώμεναι, ἢ περιωρισμένως πως, ἐντὸς τῆς σχολῆς, μ' ὅλον ὅτι ἀνευ τούτων ὁ ἰατρὸς δεινὰς ἀπορίας θέλει ἀπαντήσεις εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτε ἢ περιφιλαυτία του δὲν θέλει ἀποτρέψη αὐτὸν ἀπὸ κινδυνωδέζατα δοκίμια.

Νομίζομεν ὅτι, ὀσάκις τὰ πνεῦμα τῆς ἀναλύσεως καὶ εἰδικότητος δὲν διευθύνει τὴν σύστασιν τῆς σχολῆς, οἱ μαθητεύομενοι, ἐὰν δὲν ἔχειλθωσιν ἡμιπαιδευτοὶ, ἀτελῶς θέλουσι μυηθῆ τὴν ἰατρικήν. Δὲν πρέπει νὰ ἀποξηραίνηται ἡ ἐπιστήμη εἰς δόγματα, ἢ ἀξιώματα, ἢ καθολικεύσεις, ἀλλὰ νὰ εἰσδύῃ μερικότερον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γινομένων, καὶ νὰ προικίζῃ τὸν νοῦν μὲν θετικὰς γνώσεις, διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τοὺς νέους ἐμμένοντας τυφλοὺς ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ἐφαρμοστὰς ἀποκλειστικῶν ἴδεων, ὅσας ὡς ἐκ διδασκαλικοῦ συνθήματος παρεδέχθησαν, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ πῶς δεῖ φιλοσοφικῶς διστάζειν, καὶ διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὸὺς πόλυμαθεῖς, ἐμπείρους καὶ ἀξίους πρακτικούς. Κα-

λοῦμεν δὲ πρακτικοὺς, ὅχι ἐκείνους, οἵτινες δυστυχῶς πολλοὺς πάσχοντας εἶδον, μὲ τὸ αὐτὸ βλέμμα, μὲ τὸ ὄποιον θεωρεῖ εἰς νοσοκόμος, ἢ ἐγήρασαν ιατρικεύοντες, χωρὶς νὰ φωτισθῶσιν ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν αἰώνων, καὶ χωρὶς νὰ συμβουλευθῶσι τὰ ἔξαγόμενα ἄλλων μεγάλων καὶ ἐκτεταμένων παρατηρήσεων, ἀλλὰ ἐμμένοντες μόνον καὶ μόνον εἰς τὰς ἴδιας στρεβλὰς καὶ περιωρισμένας τῶν φαινομένων διερμηνεύσεις. Τοῦτο δὲν λέγεται πρᾶξις, οὐδὲ πεῖρα. Ἡ πεῖρα, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἶναι νοητικῆς ἐργασίας, καὶ ὅχι ἐκτάσεως χρόνου ἀποτέλεσμα. Δύναται τις νὰ διέταχθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν βραχεῖ, ὅτι διὰ πολὺν καιρὸν δὲν προσήλωσε τοῦ ἄλλου τὴν προσοχήν. Δὲν δίδουσι πεῖραν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ὁ νοῦς, ὅστις μᾶλλον ἢ ἡττυν ταχέως ἀντιλαμβάνεται. Ἡ πεῖρα εἶναι κατὰ λόγον τῶν προηγουμένων γνώσεων, καὶ τῇ; ἐπιδεκτικότητος τὴν ὅποιαν ἔχει ὁ νοῦς νὰ παρατηρῇ, ν' ἀνακαλύπτῃ, νὰ ἔξαγῃ συμπεράσματα ὄρθια. Ὁ εἰς διδάσκεται ἀπὸ ὀλίγα γινόμενα, ἐνῷ ἔτερος ἐπανατλαυβάνει τὰ λάθη του χωρὶς νὰ τὸ συναισθανθῆ ποσῶς. Ὁθεν ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀληθῆς πρακτικὸς, ὅστις ἡξεύρει νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπιτυχῶς, εἰς τὰ ἀτομικὰ γινόμενα, τὰς ὅσας κέκτηται πλουσίας γνώσεις, νὰ κατανοῇ ὄρθωτα τὰς ἀπὸ τῆς νόσου ἐνδείξεις, καὶ νὰ ἐπινοῇ ἀφ' ἑαυτοῦ θεραπευτικὰς τροπολογίας.

Διὰ νὰ ἔξέλθωσι δὲ τοιοῦτοι ιατροὶ ἀπὸ τὴν σχολὴν, εἴπομεν, ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ διαγράφθῃ ὁ ὄργανισμὸς αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου, σκοπὸν ἔχούσης νὰ μορφώσῃ τοὺς νέους εἰς πειραματικὴν σπουδὴν, καὶ νὰ δωρήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐκλεκτὴν παλυμάθειαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι πρὸς ἐπιτευξίν τῆς πρακτικῆς ταύτης καὶ μερικωτέρας μαθήσεως, πρέπει νὰ ἐμψυχώσωσιν ἰδιωτικοὺς διδάκτορας περὶ μονομερῶν κλάδων διδασκαλίας. Πολλοὶ τοιοῦτοι δύνανται τὴν σήμερον νὰ ἐπασχοληθῶσιν ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων, ὅποια εἶναι οἱ διαλείποντες πυρετοὶ, τὰ πάθη τῶν παιδῶν, τῶν γυναικῶν, τοῦ δέρματος, τὰ σιφιλιτικὰ, ἡ παθολογικὴ ἀνατομία, ἡ ἐπίκρουσις καὶ ἡ ἀκρόασις, ἡ ὀφθαλμολογία,

ἢ τοπογραφικὴ ἀνατομία, καὶ ἄλλα ὅσα ὑπὸ ἴδιαιτέραν ἐποψιν θεωρούμενα, σπουδῆς μερικωτέρας χρήζουσιν τοιουτορόπως ἢ ἐπιστήμη δὲν θέλει προβαίνη ὡς στενὸς ρύαξ, τοῦ ὅποίου δὲν αὐξάνουσιν αἱ πηγαὶ, ἀλλὰ θέλει καλιεργῆται ὡς πλευσιος κῆπος, εἰς ὃν ἔκαστος ἀνατρέφει διάφορα εἴδη δένδρων. Τέλος πάντων, ἀπὸ τὸ φυτώριον τοῦτο τῶν ἴδιωτικῶν ἰδιακτόρων, θέλουσιν ἀναφανῆ οἱ διαπρέποντες εἰς τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας, καὶ ἀπὸ καλῶν ἀπαρχῶν μείζονα ὑπισχνούμενοι. Ἐλλὰ ποῖος ἥθελεν ὑποπτευθῆ ποτὲ, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἔμελλε νὰ διεγείρῃ σφοδρὰν ἀνθίστασιν, ἐκ μέρους ἐκείνων, τῷ ὅποιών κύριον χρέος εἶναι ἡ πρόσδος τῆς ἐπιστήμης!

Ἐπιθυμοῦντες νὰ συντελέσωσι πρὸς ἀποπλήρωσιν τοῦ κύκλου τῆς ἰατρικῆς διδασκαλίας, τινὲς, τῶν ἑκτὸς τοῦ Πανεπιστημείου, ἰατρῶν, ἐξήτησαν τὸ παραχωρηθῆ, κατὰ τὸν κανονισμὸν, εἰς αὐτὸὺς ἡ ἄδεια διὰ νὰ παραδώσωσι μαθήματα, ὡς ἴδιωτικοὶ διδάκτορες. Ἐλλ' ἡ σχολὴ, τῇ ιεραρχικῇ αὐτῆς ἀξιοπρεπείᾳ ἐνσοβοῦσα, ἀνένευσεν. Ἐλάσσων θεὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰατρικοῦ δλύμπου θέλει προσαγορευθῆ μόνος ἐκεῖνος, ὅστις ἀναβῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμια δώματα, ἐξετασθεὶς πρότερον παρὰ τῶν καθοσιωμένων τοι- αύτη ἡ βουλὴ τῶν ἀθανάτων ὡς Ἀσκληπιέ!

“ Tantaene animis Asclepiadeis irae ? ”

Ἄγνοοῦμεν πῶς θέλει ἀποφανθῆ ἡ ἀρμόδιος Γραμματεία ἐπὶ τῆς ἀξιώσεως ταύτης. Ἡμεῖς δ' ἐν τούτοις, τολμῶμεν νὰ ἀντιτείνωμεν τὰς ἡμετέρας παρατηρήσεις. Ἀπόμενοι δὲ τοῦ θέματατος τούτου, ἐπιθυμοῦμεν ὅτι οὐδεὶς νὰ μὴ διστάσῃ περὶ τοῦ ἡμετέρου πρὸς τὴν σχολὴν σεβασμοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἀποδιδόμενον πρός τινα σέβας εἶναι κατὰ λόγον τῆς γνώσεως, τὴν ὅποιαν οὖτος ἔχει ἔαυτοῦ.

Εὰν τυχόν τις ἀπαιτήσῃ νὰ παρεδρεύσῃ μὲ γηραιοὺς τέκνους ἐπιστήμης πατέρας, οἵτινες ἀπέκτησαν τὸ ἀξίωμα, διελθόντες τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας, φωτίσαντες διὰ συγγραμμάτων, ἡ μεγαλωφελὴ ἀνακαλύψαντες, οὐδεὶς ἥθελε

παραγνωρίσει τὴν ἀνισότητα. Ἀλλ' ὅταν ζητήσῃ τις νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων, τοὺς ὅποιους ἀνύψωσαν καθηγητὰς ὅχι ἐπιστημονικοὶ ἀγῶνες, ὅχι συγγράμματα, ὅχι ἀνακαλύψεις, ὅχι σπάνιαι γνώσεις, ἀλλὰ σπεύδουσα ἡ βίᾳ τοῦ συμπληρῶσαι ως τάχιστα τὴν ἰατρικὴν σχολὴν, ὅταν, λέγομεν, εἰς τὴν διδασκαλίαν τούτων, ζητήσῃ τις νὰ προσθέσῃ καὶ τὸ ἔξαγόμενον τῆς ἴδιας, περὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν σπουδαζόντων νέων, προθυμίας, ὅχι ως καθηγητὴς τακτικὸς, οὐδὲ ἕκτακτος, οὐδὲ ἐπιτίμιος, ἀλλ' ως ἴδιωτικὸς διδάκτωρ, ἀναδεχόμενος ἀγῶνα ἄνευ ἀμοιβῆς, καὶ παρέχων ἐγγύησιν τὸν κίνδυνον τῆς ἴδιας ὑπολήψεως, μὴ ἔξασφαλιζομένης ἀπὸ τὴν καθοσίωσιν διπλώματος καθηγητοῦ, δὲν βλέπομεν τί τὸ κωλῦον τὴν σχολὴν νὰ ἰκανοποιήσῃ εὐχὴν τόσον δικαίαν καὶ κοινωφελῆ. Τὴν ἀποτρέπει τάχα ὁ ζῆλος τοῦ νὰ διατηρήσῃ ἀκέραιων τὸ κλέος ἀρχαίας καὶ λαμπρᾶς σχολῆς, ὁ φόβος μήπως ἀποκόψῃ πολύτιμον ἄλυστον φωτοδότου διαδοχῆς, καὶ παρενθέσῃ κρῖκον κίβδηλον; Ἡ τάχα εἶναι ζῆλος περὶ τὴν ἐπιστήμην, ὅστις ἀιεγείρει περίφραγμα εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς, καὶ ἀπαρνεῖται τὴν προστήκην εἰδικῆς διδασκαλίας, τόσον ἀναγκαίας, ως ἵδομεν, εἰς τοὺς φοιτητάς; Ἐὰν τοῦτο εἶναι ζῆλος, τί θέλει εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός της; Τότε μόνον ἥθελεν λίσως εὑρη δικαιολόγησιν τινὰ κατὰ τοῦτο ἡ σχολὴ ὅταν ἡ λεπτομέρεια τῆς ἰατρικῆς διδασκαλίας, ὅταν τὰ εἰδικὰ μαθήματα ἀνεπληροῦντο ἀπαντα ἐντὸς αὐτῆς, καὶ ἐντελεστάτη σειρὰ τηλαυγῶν μαθημάτων ἀπεκαθίστα περιττὴν, τρόπον τινὰ, πᾶσαν ἄλλην ἀνάπτυξιν ἀλλ' ἐνῷ μέλλει νὰ μορφωθῇ ἡ ἔθνικὴ ἰατρικὴ, οἱ ἀληθεῖς ζηλωταὶ αὐτῆς χρεωστοῦσι ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν παλαιότραν, εἰς τὴν ὅποιαν, μεταξὺ τῶν ἀποτυχιῶν, θέλουσιν ἀναφανῆ οἱ ἄξιοις νὰ προάξωσι τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φοβεῖται ὅμως τὰς ἀποτυχίας! — Διατί; Ἐπιδίδουσιν οἱ καθηγηταὶ πάντες; — Δὲν ἔχουσιν ἐγγύησιν τῆς μελλούσης τῶν μαθημάτων ἀξίας ἀπὸ τοὺς ἴδιωτικοὺς διδάκτορας. — Καὶ ποίαν ἐγγύησιν ἔδωκαν οἱ τακτικοὶ καθηγηταί; ὅποια πιστὰ ἔδω-

καν ἔκεινοι, ὃν τινων ἡ διδασκαλία ἀπαρατρέπως ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς φοιτητὰς, εἶναι ἡ μόνη δὶ αὐτοὺς ὁδὸς μαθήσεως; — Τὴν ἀτομικὴν πεποιθησιν τῆς σχολῆς, ἡ ὅποια ἔξέλεξεν αὐτούς. Λοιπὸν, ἐὰν αὕτη ἐπαρκῇ διὰ καθηγητὴν τακτικὸν, ἀμετάθετον, τοῦ ὅποιου ἡ ἔδρα ὑποτιθεμένη ὡς κυρία καὶ μοναδική, ἀφ' ἣς ἔξαρτάται τῶν νέων ἡ ὠφέλεια, ἀποκαθιστᾶ ἀυτὸν ὑπόλογον μεγαλητέρας εὐθύνης, διατί νὰ μὴ ἐπαρκῇ καὶ διὰ ἴδιωτικὸν διδάκτορα, ὑποκείμενον ὅντα εἰς ἄλλην ἔξέλεγξιν post factum, εἰς τὴν ἔξέλεγξιν τῶν μαθητῶν, οἵτινες, ἔχοντες τὸ ἐλεύθερον θέλουσιν ἐγκαταλείψῃ τὴν σχολὴν αὐτοῦ, ἐὰν δὲν εὑρώσι τὴν προσδοκουμένην ὠφέλειαν;

Ἄμφισβητοῦμεν δύως εἰς τὴν σχολὴν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπαιτεῖν ἔξετάσεις ἀπὸ τοὺς ἴδιωτικοὺς διδάκτορας. Τὸ παραχωρεῖ δὲ κανονισμὸς τοῦ Πανεπιστημείου; Τότε διατέθη Νομικὴ σχολὴ δὲν ἀπεκρίθη δμοίως εἰς τὰς αἰτήσεις ἴδιωτικῶν διδακτόρων, πρὸς τοὺς ὅποιους ἀπένειμεν, ἀπ' ἐναντίας, προθύμως τὴν ἄδειαν τῆς διδασκαλίας; καὶ ἡ νομικὴ σχολὴ εἶναι, [ὑποτίθεται τούλαχιστον], ἀρμοδιωτέρα παρὰ τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν διατυπώσεων. Ἐὰν δὲ δὲν συνέλαβε φόβον οὐδένα ἡ νομικὴ σχολὴ, τίος πτερεῖται ἡ ἰατρικὴ, ὥστε ἀποκλείει τὴν διδασκαλίαν, καὶ τὴν ἀποκαθιστᾶ μοναδικὴν, ἡ μόνην διέξοδον ἔχουσαν τὰς ὑπ' αὐτὴν ἔξετάσεις; Διατί προτείνει τοιούτον μέτρον, περὶ τοῦ ὅποιου δὲν ἐμάθομεν, οὐδὲ ἡκούσαμεν ποτὲ ὑπάρχοντος εἰς τι τῶν Εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημείων;

Τὰ μαθήματα τῶν διδακτόρων, ἐν Παρισίοις, παραπληρωματικά τῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ διδασκαλίας; ὅντα, θεωροῦνται τόσον ἀναγκαῖα καὶ ἐπιφελή, ωστε περιλαμβάνονται ὑπὸ μίαν δινοράσταν σημαίνουσαν ἀποχρώστως τὸν σκοπὸν τῆς εἰδικῆς περὶ τὴν ἐπιστήμην ἀναπτύξεως. Ἡ σχολὴ τῶν ἴδιωτικῶν διδακτόρων καλεῖται “πρακτικὴ σχολὴ” [Ecole Pratique]. Βκατὸν περίπου διάφορα εἰδικὰ μαθήματα ἐν αὐτῇ κατ' ἔτος παραδίδονται. Αἱ ἔδραι εἰσὶν ἐλεύθεραι μία ἀπλὴ ἄδεια τοῦ σημάντορος τῆς

ιατρικής σχολῆς παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο, καὶ εἰς μόνον τὸν σημάντορα, οὐχὶ εἰς τὴν ὀλομέλειαν τῆς σχολῆς, διευθύνονται αἱ πέρι τῆς ἀδείας αἴτήσεις. Ἡ δὲ ἄδεια εἶναι ἀνεξάρνητος, καθ' ὑποχρέωσιν διδομένη, ἐὰν ὁ αἰτῶν ἔχῃ δίπλωμα προλύτου. Κατὰ ταύτην τὴν διάταξιν, ἡ ἰδιωτικὴ διδασκαλία δὲν καθυποβάλλεται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς σχολῆς δυναμένη; νὰ τὴν περιστείλῃ κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ μόνον ἐφορεύεται ὑπὸ τοῦ σημάντορος, πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν προσόντων τοῦ αἰτοῦντος. Εἰς τὴν σχολὴν τῶν Παρισίων, δὲν ἔδοξεν ἀρμόδιον νὰ ὑποκύψωσιν οἱ ἰδιωτικοὶ διδάκτορες, εἰς ἔξετάσεις προτεινομένας παρὰ τῶν καθηγητῶν. Ἀλλ' ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν ἔχει περιφανέστερον κλέος νὰ διεκδικήσῃ διαπυροῦται ὑπὸ διακαέστερον περὶ τὴν ἐπιστήμην ζῆλον; Ω; ἀποχρώντα πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν διδασκαλίαν προσόντα τιμῶνται, ἐν Παρισίοις, τὸ δίπλωμα προλύτου, καὶ ἡ ιατρικὴ ἐπαγγελία, ἐνῷ ἐκεῖ πολλοὶ εἰσὶν οἱ περιδόξοι περὶ τὴν ἐπιστήμην, αἱ δὲ ἔδραι ἀποκτῶνται διὰ συναγωνισμοῦ, ἐνῷ ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν ιατρῶν κατακαλύπτει τὴν μέλλουσαν ἀξίαν ἢ ἀνικανότητα τῶν ἐφιεμένων τῆς ἰδιωτικῆς διδασκαλίας, καὶ ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν σχέσεων διατίθησι μᾶλλον ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως τοὺς ἔξεταστὰς, ἐνῷ ἐκεῖ τέλος πάντων, ἡ ἀξία τῶν ἔξεταστῶν ἥθελε δώσῃ κύρος μέγα εἰς τὰς ἀποφάσεις των. Ἀλλ' ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, τοσαύτην ἐκτιμᾷ τὴν ἀπόστασιν ἑαυτῆς, ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ιατροὺς τῆς Ἑλλάδος; τόση ἡ πληθὺς τούτων, ὥστε μεταξὺ τῶν ἀγνώστων, νὰ μὴ διακρίνωνται εἴμιτοι διὰ μόνων τῶν ἔξετάσεων, οἱ δυνάμενοι νὰ ἀναδεχθῶσι τὴν ὅποιαν ἀντιποιοῦνται ἰδιωτικὴν διδασκαλίαν ἀνάλογον ἐκείνης τῆς σχολῆς; Ἀπ' ἐναντίας ἔτεροι ἔξέφρασαν, ὅτι τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ιατρῶν, καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις ἀποκαθιστάνουσιν ἀδύνατον τὸν ἐπισημονικὸν συναγωνισμὸν, καὶ ἐλαττόνουσι τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἔξεταστικοῦ κριτηρίου. Πῶς νὰ συμβιβάσωμεν λοιπὸν τὴν ἀποβολὴν τοῦ διὰ τὰς ιατρικὰς ἔδρας συναγωνισμοῦ, μὲ τὴν ἀπαίτησιν ἔξετάσεων διὰ τὴν ἰδιω-

τικὴν διδασκαλίαν; Ἐὰν εἰχον κατὰ νοῦν νὰ ἀπαιτήσωστε δείγματα τῆς περὶ τὴν διδασκαλίαν ἄξιας, ὡφειλον νὰ τὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους τῶν ἑδρῶν τῆς σχολῆς, καὶ ὅχι ἀπὸ τοὺς αὐτορομένους διδάσκοντας. Ἐὰν δὲ ὁ συναγωνισμὸς εἶναι ἀδύνατος, προτιμητέος ὁ διαγωνισμὸς τῶν διδακτόρων, ὡς ἀσφαλέστερος καὶ καταδηλότερος διότι ἐκλεγόμενος καθηγητὴς ὁ ἴδιωτικὸς διδάκτωρ ἔδυκεν ἥδη δοκίμια τῆς ἵκανότητός του, καὶ ὅχι δυσφανῆ, δι’ ἐξετάσεων, δείγματα.

Περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἐνδιετρίψαμεν, ὅχι μὲ πικρίαν, ἀλλὰ μὲ τόνον τινὰ, πολλῷ μᾶλλον διστι, δὲν πρόκειται λόγος περὶ ἀτόμων, ἢ ὑλικῶν ἀπολαυσῶν, ἀλλὰ περὶ ἐπιστήμης καὶ προόδου. Ἔνῳδε τὸ ἔθνος, ὃσον προοδεύει, ἐπιθυμεῖ νὰ φθύσῃ ἀνωτέραν τῆς ἥδη ἀπολαυσμένης νοητικῆς του ἀναπτύξεως βαθμίδα, πρέπει νὰ προβλέψωμεν, ὅτι ταχέως θέλει ἀπαιτήση μάθησιν εὐρυτέραν, ἀνάλογον τῆς καθημερινῆς προόδου του. Πρὸς τούτοις, καθ’ ὃσον ἀφορᾶ τὰς ἐπιστήμας, δὲν προχροῦμεν μόνον δι’ αὐτομάτου ἀναπτύξεως εἰς ὅ,τι προσφέρει αὐτὴ ἡ κοινωνία ὁριζόμενης, ἀλλὰ δι’ ἀείποτε πλουσιωτέρας εἰσαγωγῆς γνώσεων παρὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. "Οθεν ἐκεῖνον νομίζομεν ἀληθῶς περὶ πολλοῦ ποιούμενον τὴν πρόοδον καὶ τὴν μάθησιν, ὅστις ἐκπληρῶν τὸ καθῆκον τῆς ἐπιστήμης του, δὲν θέλει ὅμως νὰ διαμένῃ ἡ πρόοδος ἰσόπεδος μὲ τὰς γνώσεις ἑαυτοῦ, ἀλλ’ ἀφίησιν ἀκώλυτον τὴν βλάστησιν τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως.

IV.

Πάσης αἰτιολογίας καὶ θεραπείας προηγεῖσθαι ὁ φείλει σημείωσις. (*Ἐρωτιανὸς*)

Διὸ καὶ καθύλως δεῖ ἔχεσθαι τῶν γνομένων, καὶ περὶ ταῦτα μὴ ἐλαχίστως γίνεσθαι.

(*Ιπποκρ. Παραγγ.*)

Τῆς ἰατρικῆς σχολῆς ἔπειται ἡ Ἱατρικὴ Ἐγαιρεία. Ἐξέδιδεν αὕτη πρὸ καιροῦ ἐφημερίδα ἰατρικὴν "τὸν Ἀσκληπιὸν," ἀπαξ κατὰ διμηνίαν. Ἐν ἐλλείψει ἰατρικῶν πονημάτων, ἐν περιοδικὸν ἰατρικὸν σύγγραμμα ἦτον εἰς ἄκρον

ἀναγκαῖον. Πλὴν, κατὰ δυστυχίαν, ὁ Ἀσκληπιὸς ἐτελεύτησεν, ὅχι τοῦ Διὸς ὄργισθέντος, ἀλλ' ἥδη δὶ αἰτίαν ἴσχυροτέραν — τὴν ἔλλειψιν πόρων. Εὔχόμεθα νὰ τὸν ἀναζήσῃ πάλιν ἡ Κυβέρνησις, θεωρουμένης ἀπαραιτήτου μιᾶς ιατρικῆς ἐφημερίδος πρὸς βελτίωσιν τῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ εἰσακουσθῇ αὐτῇ, ἡ τῶν ιατρῶν τῆς ‘Ελλάδος καὶ ἡμετέρᾳ ἄμα εὐχὴ, δὲν νομίζομεν ἀνάρμοσον νὰ ἐκθέσωμεν σκέψεις τιὰς, περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὄποιον ἡ μέλλουστα ἐφημερὶς ὥφειλε νὰ διαπραγματεύτῃ τις περὶ τὸ ἀντικείμενόν της. Πρὸ πάντων δὲ, ἵνα ἐπιτύχῃ τὸν πρὸς τοὺς ιατροὺς τῆς ‘Ελλάδος σκοπόν της, ὥφειλεν, ὅσον τὸ δυνατὸν, νὰ ἀπέχῃ τῶν καθολικεύσεων, νὰ ἀμελῇ ἐρανίσεις μαρτυριῶν καὶ περικοπῶν ἀρχαιολόγου ματαιοπνίας, διὰ τῶν ὄποιων τὴν ἀμεσον παρατήρησιν, πὴν ἀπ' εὐθείας πεῖραν ἀναπληροῦ ἀμφίβολος πολυμάθεια, καὶ νὰ ἐπασχολήται ἴδιαζόντως εἰς τὰ θετικὰ καὶ ὀρισμένα ἔξαγομενα, ὅσα προκύπτουσιν ἀπὸ τὰς καθημερινὰς περὶ τὴν ἐπιστήμην, μὲ τόσην ἀνάλυσιν γνομένας, ἐργασίας, ὅπως, ὡς οἶον τε, τελειοποιήσῃ ὅτι ἔστι πρᾶξις τῆς ιατρικῆς. Αὐτὴ ἡ φύσις τῶν ἐφημερίδων δὲν εἶναι ἡ σύνθεσις, ἀλλὰ ἡ ἀνάλυσις, ἡ λεπτομέρεια, ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ, καὶ τῶν μερικῶν γνομένων ἡ ἔκτιμησις. Νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἥδυνατο νὰ διακριθῇ εἰ; δύο μέρη εἰς τὸ πρώτον νὰ κατατάσσωνται ἀνάλεκτα ἐκ τῶν ιατρικῶν ἐφημερίδων τῆς Εὐρώπης, ἐμπεριέχοντα τὰς ἀδιαλείπτως γνομένας νέας παρατηρήσεις, ἀνακαλύψεις ἡ ἐφευρέσεις, καὶ, ἐν ἐνὶ λόγῳ, πᾶν ὅτι χαρακτηρίζει τὴν καθημερινὴν τῆς ἐπιστήμης πρόοδον. Αἱ σύγχρονοι αὗται φιλοπονήσεις τῶν ἡλιωτῶν τῆς ιατρικῆς εἶναι ἀποχρώντως πολλαὶ, ὥστε κατασχολῶσι δέκα ιατρικὰς ἐφημερίδας ἐν Παρισίοις. Περὶ τούτων, ἀλλο δὲν ἔχομεν νὰ ἀπαιτήσωμεν εἰμὴ δρθῆν ἐκλογήν. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος νὰ ἐκδίδωνται πρωτότυποι παρατηρήσεις, ἐπὶ τῶν ἐν ‘Ελλάδι ἐπικρατουσῶν νόσων, διὰ νὰ συλλεχθῶσι, κατὰ πάντα τρόπον, τὰ διδόμενα διὰ τῶν ὄποιων εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωσκε γνωσταὶ αἱ αἰτίαι τῶν ἐνδη-

μικῶν νοσημάτων, καὶ καταδηλόταται ἡ ἔδρα καὶ ἡ φύσις αὐτῶν, ἵδιως δὲ τῶν πυρετῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία ὑπερβαίνει ἐκείνην πάσης ἄλλης ἀσθενείας. Εἶναι ἀξιοσημείωτον, δτο, εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ "οὔσιώδεις" λεγόμενοι πυρετοὶ, κατὰ πρῶτον οἱ διαλείποντες, μετ' αὐτοὺς οἱ συνεχεῖς, ἐπισκήπτουσι πολυπληθέστεροι τῶν γνησίων φλογώσεων, τὰς ὁποίας ὅμως συνεπάγουστιν. Ἡ τάξις καθ' ἣν, αἱ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόσοι ὑπερτεροῦσιν ἄλλήλας κατὰ λόγον τοῦ συγκοῦ τῆς ἐπισκήψεώς των, εἴναι ως ἀκολούθως διαλείποντες πυρετοὶ [φλογιζικοὶ, χολερικοὶ, γαστρικοὶ, τυφοειδεῖς] — φλογώσεις γαστροηπατικαὶ μεταβαίνουσαι, ὁσάκις προξενώνται ἀπὸ διαλείποντας πυρετοὺς, εἰς χρονικὰς φλογώσεις ἡ ἀλλοιώσεις τῶν ὑποχονδριακῶν σπλάγχνων καὶ τοῦ στομάχου — φλογώσεις τῶν ἐντέρων, διάρροιαι — μηνιγγο ἐγκεφαλῖται παρατηρούμενοι συνεχῶς εἰς τὰ βρέφη, καὶ ἐπικείμενοι εἰς τὰς λοιπὰς ἀσθενείας αὐτῶν — βρογχίται καὶ πλευροτικευμονίαι — ἐρυσιπέλατα· οἱ δέξιες ἀρθρίται εἴναι σπανιώτεροι τῶν μηνησθεισῶν φλογώσεων ἡ αίματοκελαινειτικὴ δομακάκη [stomacace scorbutique] παρατηρεῖται εἰς πολλοὺς. Πρὸς τούτοις ἄξιαι ἐπιστασίας καὶ σκέψεως εἰσὶν αἱ συχραὶ τῶν ἐγκύων ἐκτρώσεις, καὶ τὰ χρονικὰ τῶν ωθηκῶν πάθη, τὰ ὄποια, εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἴναι τόσον σπάνια, ὅσον ἡθελε νομίσει τις κατ' ἀρχὰς· ως ἐπιτοπλεῖστον, αἱ σκοτειναὶ ἀσθένειαι αὐτῶν ἐνσημαίνονται διὰ μιᾶς νευρικῆς φαινομενολογίας ἔχούσης τὴν ἔδραν της εἰς τὰ ἔξαρτήματα τῆς μήτρας· Τὸ ἐνδεικνύομεν μόνον, διότι ἡ ἐκτύλισσις τῶν ἴδεων τούτων δὲν ἔχει ἀνήκουσαν χώραν τὴν ἀνὰ χειρας διατριβήν.

Μεταξὺ τῶν νοσημάτων, τὰ ὅποια ἐμνήσθημεν, οἱ οὔσιώδεις πυρετοὶ εἴναι ἄξιοι σπουδῆς βαθυτέρας, διότι ὑπὲρ τὰς ἄλλας ἀσθενείας πλεονάζουσι, καὶ βαρύτεροι ἀποβαίνοντες ἡ δὲ θεραπεία τῶν συνεχῶν φαίνεται μᾶλλον ἀβέβαιος. Εἴναιτο ἀληθὲς, δτο οἱ διαλείποντες ἀσφαλέστερον θεραπεύονται, ἀντὶ ταῦτης ὅμως τῆς ἰαματικῆς ἐπιτυχίας·

ἀπολειποντι συνεχῶς ὁργανικὰς βλάβας, αἱ ὅποῖαι, διότι ἐμμένουσαι μᾶλλον χρονικαὶ, δὲν ἐπαπειλοῦσιν ἔλαττον τὴν ὑπαρξίαν, ἡ τούλαχιζον τὴν συντέμνουσι, καὶ καταντώσιν αὐτὴν ἀνενεργή. Εἰς φλογιστικὰς ἀσθενείας, ἡ ἔδρα τοῦ πάθους γινώσκεται εὐχρινῶς, ἐνίοτε μὲ γεωμετρικὴν ἀκρίβειαν, ἡ φύσις αὐτῶν εἶναι σαφὴς καὶ γνησία, ἡ θεραπεία ὁμοειδῆς, ἀλλ' οἱ οὔσιωδεις πυρετοὶ ποικιλοὶ κατὰ τὸν τύπον, ποικιλοὶ κατὰ τὸ εἶδος, παραλλάσσοντες κατὰ τὴν ἐπιδημικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ βαρύτητα, διεγείρουσιν ἀμφισβητήματα καὶ ἀπορίας διηνεκεῖς, περὶ τὰς ὅποιας περιστρέφονται αἱ ιατρικαὶ αἱρέσεις. Ἐγκαυχώμεθα ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀπολιπόγτες μυτηριώδη συστήματα παθογενείας οἱ ιατροὶ, ὑπογραμμὸν ἔχοντες τὴν Ἐκλεκτικὴν μέθοδον, ἐπεχείρησαν νὰ ἄξωσιν εἰς φῶς τὸ ζήτημα διὰ νέων παρατηρήσεων ἡ δὲ θεραπεία κατέστη, ἐὰν ὅχι ἀσφαλεστάτη, ἀπλουστέρα ὅμως καὶ λογικωτέρα.

Οἱ Ασκληπιὸς ἐπρεπε νὰ συνταχθῇ ὡς ἀποθήκη ἀναλόγων ἐρευνῶν, περὶ τοὺς πυρετοὺς ἀμφισβητουμένης οὐσίας, γινομένων ἐν Ἑλλάδι, ὅπου αἱ περὶ ἀνὸ λόγος νόσοι ἐμφαίνονται ὑπὸ πάντα τύπον, καὶ μὲ δῆλην τὴν ἀλληλένδετον αὐτῶν μετὰ τοῦ κλίματος καὶ τῶν ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀλληλουχίαν. Περὶ τῶν πυρετῶν τούτων ἀναφύονται πολλὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἀν καὶ διασαφηνισθέντα ἐν μέρει, ἐπιδέχονται εἰσέτι καὶ ἐτέρας ἔξιχνεύσεις, τούλαχιστον ὡς πρὸς τὰς παραλλαγὰς, κατὰ τὰς ὅποιας, ὡς εἶναι γνωστὸν, αἱ νόσοι αὖται τριπολογοῦνται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ κλίματος, καὶ τοῦ ἐπιδημικοῦ χαρακτῆρος. Οὕτω δύνανται π. χ. νὰ προτανθῶσι τὰ ἀκόλουθα. Πίσον καὶ κατὰ ποῖον τρύπον μετέχει τῶν πυρετῶν ἡ φλόγωσις τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλῆνος; Γνησίαι τοῦ στομάχου καὶ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου φλογώσεις εἰσὶν οἱ χολερικοὶ πυρετοὶ, ἡ εἰς ἄλλο τι ἔδρεύει ἡ νόσος; Ποῖαι αἱ ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις εἰς τοὺς τυφοειδεῖς πυρετοὺς; Αἱ ἔξελκώσεις τῶν Πειραιῶν καὶ Βρυνεριανῶν ἀδένων εἶναι σταθεραὶ; Κατὰ ποιαν ἐποχὴν ἄρχεται ἡ ἐμφάνιστι; αὐτῶν; Ποιῶν σπλάγ-

χρων αἱ βλάβαι ἐπιπλέκουσι συνεχέστερον τοὺς περιοδικὸν πυρετοὺς; Ἰδοὺ τόσα θέματα ἀφορῶντα τὴν γενικὴν καὶ εἰδικὴν παθολογίαν, ἐπὶ τῶν ὅποιων, διὰ τὴν πρόσδον τῆς ἐπιστήμης, διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τέχνης, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Θεραπείας, ἀπαιτεῖται ἡ ἀπ' εὐθείας παρατήρησις. Δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ οὐδὲν τῶν μέσων τεινόντων νὰ φωτίσωσι τὴν Θεραπείαν, τὴν δὲ πρᾶξιν εἰς τὰς ἀληθεῖς βάσεις της νὰ στερεώσωσι.

Ἐννοῦμεν ὅτι, τὸ κυριώτερον τῶν διαλυόντων τὰς παθολογικὰς ἀπορίας βοηθημάτων, εἶναι αἱ αὐτοφίαι τῶν ὄργανικῶν ἀλλοιώσεων, διότι ἀμφίβολος μένει τῶν παθολογικῶν φαινομέιων ἡ ἔρμηνεία, ὁσάκις δὲν διασαφηνίζεται ἀπὸ τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομῆς τὰ ἀναντίόρθητα καὶ ψηλαφητὰ τεκμήρια. Ἡ ἔλλειψις τούτων συμφέρει εἰς τοὺς ἀγύρτας, διότι ἔχοντες συγκεχυμένην ἰδέαν τῶν νόσων, δύνανται, χρὶς τὰς νεκροφίας, ἀκολάστως νὰ ἀντικατατήσωσι τὰς περὶ μίαν δοθεῖταιν ἀσθένειαν ἀπαιτουμένας γνώσεις, διὸ ἀσαφῶν καὶ γελοίων ἀπεραντολογιῶν, τῶν ὅποιων ἐλλείπει ἡ βάσινος· βλάπτει ὅμως τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν ἐπεκτεινόμεθα ἐπὶ ἀντικειμένου ἐναργεστάτου, ἐξακολουθοῦμεν δὲ ἐκθέτοντες τὴν γνώμην μας, περὶ τοῦ τρύπου κατὰ τὸν ὅποιον ἐννοοῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἔθνικῆς ἰατρικῆς.

Ἡ φιλοσοφικωτέρα μελέτη ἐν τῇ ἰατρικῇ εἶναι ἡ τῶν ἐπιδημιῶν, διότι ἔξερεν ὅτι τὸ μερικὸν εἶδος, ὅσον τὴν γενικὴν τῶν νόσων φαινομενολογίαν μὲ τὰς κοσμογηνας αἰτίας συνδεομένην. Ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιδημιῶν εἶναι ἡ κοπὶς τῶν παθολογικῶν συστημάτων, καὶ ἐφώτισεν αἱ ποτε τὴν Θεραπείαν, ἡ διώρθωσε τὰ ἀποπλανήματα αὐτῆς. Ἐὰν δὲν δίδῃ πάντοτε λόγον περὶ τῶν κατὰ τὰς χώρας, ἡ κατὰ τοὺς καιροὺς μεταβολῶν τῶν νόσων, ἐὰν δὲν ἀποκαλύπτῃ πάντοτε τὰς αἰτίας τῶν ἐπιδημιῶν, τοὺλάχιστον ἐνδεικνύει αὐτὰς, βασινίζει δὲ εἰς τὸ δοκιμαστήριον τῆς πείρας τὰς Θεραπευτικὰς μεθόδους, μεταδίδουσα διδάγματα θετικὰ καὶ ἀναντίδειτα. Κατὰ δυστυχίαγ δὲν σπανίζουσιν

ἐν Ἑλλάδι οὕτ' ἐνδημίαι, οὕτ' ἐπιδημίαι, καὶ πρὸς αὐτὰς πρέπει νὰ προσηλωθῇ ἴδιαιτέρως ἡ ἐπιστημονικὴ διεξερεύνησις. Τότε θέλει ἐπανέλθῃ ἡ Ἑλληνικὴ ιατρικὴ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰπποκράτους, ὅταν, κατὰ μίμησιν αὐτοῦ, ἔξακριβώτη καὶ περιγράψῃ τὰς μερικὰς καὶ γενικὰς εἰκόνας τῶν ἐνδημίων νοσημάτων, καταγράφουσα μόνον ἀκριβῆ κλινικὰ καὶ παθολογικὰ γινόμενα.

'Ἐπὶ τούτοις δὲν πρέπει ν' ἀμεληθῇ ἡ σπουδὴ τῆς κράσεως [constitution] τῶν κλιμάτων τῆς Ἑλλαδος, καὶ ἡ ἔξιχνευσις τῶν νοσοποιῶν αἰτιῶν. Οἱ ιατροστατιστικοὶ πίνακες ἐμπειριέχουσιν ὅσα διδόμενα δύνανται νὰ χωρέσωσιν εἰς τὰ στενὰ ὄρια, καὶ τὸ ἴδιαιτερον σχῆμα τοῦ προτανθέντος διαγράμμιστος πρέπει ὅμως; νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον ως ὑλὴ ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας· ἐλλείπει ἐν ὑφασματικῷ ἐντελὲς ἐμφανίνον τὴν περιεκτικήν εἰκόνα τῶν κλιμάτων τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τούτο ἀπαιτῶνται ἀναπτύξεις ὄριστικώτεραι, περὶ τῆς εἰς τὴν ζωϊκὴν οἰκονομίαν ἐπηρείας μιᾶς χώρας τόσον ποικίλης, ἔξακριβοῦσαι τὴν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνέργειαν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, τοῦ ρέυματος τῶν ἀνέμων, τῆς ὑγρομετρικῆς καὶ βαρομετρικῆς μεταβολῆς, τοῦ εἴδους τῆς κυλλιεργείας, τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς τοπογραφικῆς θέσεως, τῆς συνθέσεως καὶ ποσότητος τῶν ὑδάτων κλπ. τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς, τοῦ τρόπου τῆς ἀνατροφῆς κτλ. Πᾶς ἐν Ἑλλάδι ιατρὸς εὑρέθη εἰς θέσιν νὰ παρατηρήσῃ, πόσον, εἰς τὴν γῆν ταύτην, αἱ αὐτόματοι τῶν ἀσθενειῶν κρίσεις εἰσὶ συνεχέστεραι καὶ σταθερώτεραι, καὶ πόσον παραλλάσσει ἡ μορφὴ τῶν ἐπικρατουσῶν νόσων κατὰ τὰς διαφόρους θέσεις. Ἐννοεῖ τις καλλίτερα τὸν Ἰπποκράτην, ἀφοῦ παρατηρήσῃ τὰ φαινόμενα τῶν ἀσθενειῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπήρεια τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐνταῦθα μᾶλλον ὀριστικὴ, μᾶλλον σαφὴς, μᾶλλον ἔντονος, παρὰ ἀλλαχοῦ, καὶ πολλῷ μᾶλλον, καθότι πᾶν τμῆμα τῆς γῆς ταύτης ἔχει ώς διαφόρου κλίματος ἐνέργειαν. Ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην πόλιν ἀπερχόμενός τις αἰσθάνεται διαφορὰν εἰς τὴν τροπολογίαν τῶν λειτουργιῶν

τῶν ὄργάνων του, καὶ εἰς τοῦ πνεύματός του τὴν διάθεσιν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κατανοήσῃ ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπήρειαν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς πνοῆς τῶν ἀνέμων, τῆς φύσεως τῶν ὑδάτων, τῆς προσόψεως τοῦ ὁρίζοντος, τῆς τοπογραφικῆς θέσεως. Αἱ ἐνδημικαὶ ἀσθένειαι διαφέρουσι κατὰ τὰ κλίματα· αἱ ὥραι τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ αἱ λοιπαὶ κοσμογήναι αἰτίαι συνεπιφέρουσι σταθερὰ εἴδη νόσων. Πάθος εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὐτομάτως βελτιούμενον ἐπιβαρύνεται εἰς ἄλλην. Διαφέρουσι κατὰ τόπους αἱ κράσεις, οἱ χαρακτῆρες, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοὸς, ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς. Τούτων ἀπάντων ἡ μελέτη, ἡ περιγραφὴ, ἡ ἔξακριβώσις, ὁ λόγος τῆς φυσικῆς, πρὸς τὸ ἡθικὸν σχέτεως συνιστῶσιν ὁλόκληρον Ἰπποκρατικὴν μάθησιν, περιστρεφομένην εἰς ἀντικείμενα, τῶν ὅποιων τὸ σύνολον ἡθέλαμεν καλέσει φυσικὴν ἔποψιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ὅποιου οὐδὲ τὴν ἀρχὴν οὐδεὶς ἐπεχειρίσε.

Ταῦτα προσδοκῶμεν ἀν παρὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

V.

Ο δὲ παρεὼν λόγος τοῖς εἰς ἵητρικὴν σύντοις ἐμπαρευομένοις ἐναντιώσεται. (Ἴπποκρ. περὶ τέχνης)

Ἡς γάρ μηδεὶς ἔστιν ἴδιωτης, ἀλλὰ πάντες ἐπιστήμονες διὰ τὴν χρῆσιν τε καὶ ἀνάγκην, οὐ προσήκει ταύτης οὐδένα τεχνίτην καλέεσθαι.

(Ἴπποκρ. παρὰ ἀρχ. ἵητρικ.)

Μεταβαίνομεν ἡδη εἰς τὸν ἵητρον, καὶ τὴν ἵητρικὴν πρᾶξιν. Διατρίβουσιν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἐννενήκοντα περίπου ἵητροι ἐπιστήμονες, πλείονες δὲ τούτων ἐμπειρικοί, ἄδειαν ἐπαγγελίας ἔχοντες, πρὸς πληθὺν λαοῦ 900,000, δηλ. εἰς ἵητρὸς καὶ εἰς ἐμπειρικὸς ἀνὰ 10,000 κατοίκοιν. Διὸ ὑπάρχει ἐν γένει ἔλλειψις ἵητρικῆς βοηθείας, μᾶλλον δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀφοῦ οἱ πλεῖστοι τῶν ἵητρῶν διαμένουσιν εἰς τὰς ἐπισημοτέρας πόλεις τοῦ κράτους· εἰς δλατὰ λοιπὰ μέρη οἱ νοσοῦντες παραδίδονται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐμπειρικῶν καὶ τοῦ πεπρωμένου.

Εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς, ἀφοῦ ἄδειαι ἵητροι-

κής ἐπαγγελίας εἰς τοὺς ἐμπειρικοὺς παρεχωρήθησαν, ἀπαιτῶνται ἔξετάσεις αὐστηρόταται ἀπὸ τοὺς εἰς Εύρωπαικὰ Πανεπιστήμια τὴν τέχνην σπουδάσαντας. Δὲν φαίνεται ἀντίφασις πρὸς χάριν τοῦ ἐμπειρισμοῦ; ἢ τάχα ἐδόθη βαφὴ τελειοποιήσεως εἰς ἀγύρτας, δὶ ἔξαμήνου εἰς τὴν Ἰατρικὴν σχολὴν διδασκαλίας; Ἐὰν γὰρ τόσον δυσχερής ἡ ἐπιτυχία τῆς ἰατρικῆς μαθήσεως, ὥστε δὲν παρέχει ἔχέγγυα πιστὰ πενταετής πλήρης σειρὰ ἐντελῶν μαθημάτων, ἀπὸ καθηγητὰς μεγάλης ἀξίας, μὲ μέσα ἄφθονα, καὶ πρᾶξιν εἰς νοσοκομεῖα ἐντελῆ, καὶ παρατίρησιν ἔκτεταμένην παρὰ πατέρων τῆς ἐπιστήμης ὁδηγουμένην, τελουμένην δὲ εἰς νέους μεμορφωμένους καὶ τὴν προκαταρκτικὴν καὶ φιλοσοφικὴν μάθησιν ἐκπαιδευθέντας, δὲν ἔχομεν μὲ ποῖον μέτρον ἀναλογίας νὰ σταθμίσωμεν τὴν μέλλουσαν ἀξίαν ἀνθρώπων ἀγραμμάτων, οἵτινες δὲν ἔμαθον νὰ συλλογίζωνται ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, ἐπὶ μιᾶς ἀναλλοιώτου πράξεως πάντοτε τυφλόττοντες, καὶ τὴν ἐπιστήμην ὡς εὔτελῃ κερδοσκοπίαν ἥδη ἐπιτηδευθέντες. Ἔξ μηνῶν προφορικὰ μαθήματα, ἄνευ νοσοκομείων, ἄνευ πρακτικῆς ὁδηγίας καὶ ἐφαρμογῆς, δὲν ἐπαρκοῦσι διὰ νὰ διώξωσι τὰς προλήψεις, καὶ τὴν γεγηρακυῖαν τοῦ μὴ σκέπτεσθαι ἔξιν, ὅχι δὲ καὶ ἰατροὺς νὰ μορφώσωσιν. Εἴναι γνωστὸν, ὅτι πολὺ περισσότερος κόπος ἀναγκαιοῦ διὰ νὰ διορθωθῇ ἐκπεφαυλισμένος νοῦς, παρὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὑγειῶς ὁ νηπιάζων. Διδασκαλία τόσον περιωρισμένη καὶ βραχεῖα, ὥστε ὡς σπινθήρ, σβεννύμενος ἄμα ἀμυδρὰν ἀναλαμπήν διαδόσας, ἐνδεικνύει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστήμης μόλις, δὲν ἥθελεν ἐνστάξῃ εἰς αὐτοὺς ἀρχὰς ἐπιπολαίους καὶ γεννήσῃ ἵδεας μονομερεῖς, τόσῳ δὲ μᾶλλον ἐπιμόνους καὶ ἴσχυρογνώμονας, καθότι ἔχοντες τῆς ἡμιμαθείας τὴν προκατάληψιν νομίζουσιν οἱ ἐμπειρικοὶ, ὅτι ἐπληρώθη εἰς αὐτοὺς πλέον ἡ διπλῆ χάρις τῆς πείρας καὶ τῆς θεωρητικῆς μαθήσεως; Παῖος ἡμιμαθὴς δὲν ἔχει ἴδια δόγματα ἀναλλοιώτα; καὶ ποὶα ἀποκλειστικὰ δόγματα δὲν τυφλόττουσιν; Οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι οὐδεμίᾳν ἵδεαν ἔχουσι τῆς φυσικῆς διόδου τῷ ἀσθεγειῶν, τῆς

διαδοχῆς τῶν περιόδων των καὶ τῆς δυνάμει τῆς φύσεως γοσεπεξεργασίας· οὐδόλως ὑποπτεύονται, ὅτι ἡ Θεραπεία δὲν στηρίζεται, εἰμὴ ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὄποιον αὐτὴ ἡ φύσις τὰς νόσους διαλύει, καὶ μερικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν ἔκτελεῖ ἄλλο, εἰμὴ νὰ βοηθῇ τὴν φύσιν, νὰ διευθύνῃ αὐτὴν πρὸς καλὴν ἔκβασιν, νὰ μετριάζῃ ἡ νὰ κεντῇ τὴν ἐργασίαν τῆς διαλίσεως. Προσπαθοῦσιν ἐν γένει νὰ ἀποκόψωσι τοὺς πυρετοὺς, [τοὺς ὄποίους ἀπαντας ὡς ἐπὶ τὸπολὺ μετ' ἀλλήλων συγχέουσι], διὰ φλεβοτομιῶν καὶ καθαρισίων, ἀμφοτέρων λυπηρὰν ποιοῦντες κατάχρησιν. Δὲν ἡξεύρουν ποῦ νὰ ἐπισχήσωσι, διότι ἀγνοοῦσι τὴν διάρκειαν καὶ δίοδον τῶν νόσων, μηδὲ δύνανται νὰ ἔκτιμήσωσι τὸν δρον εἰς ὃν ἡ ἀσθένεια, ἐπὶ τὴν παραβολὴν της ἔφθασεν. "Οθεν καταφέρουσιν ἡρακλείους βολὰς κατὰ κεφαλὴν τῆς νόσου, διότι τῆς προγνώσεως ἀμόριου, φοβοῦνται νὰ προσδοκῶσι παρατηροῦντες, καὶ εἰς τὴν τυφλότητα τῆς ἀγνοίας, δὲν παύουσι τὰς συνεχεῖς, ἀλλεπαλλήλους καὶ σφοδρὰς προσβολάς των, εἰμὴ ὅταν τὸ πάθος ἡ τὸν πάσχοντα μετὰ τόσον ἀγῶνα ἀποκάμωσιν. Οὐδεμίᾳ ἐπιστημονικὴ ἐπίβλεψις δὲν ἔξελέγχει, ἐὰν ὁ ζῆλος τῶν θερμῶν τούτων τῶν νόσων ἀλεξητήρων κατεπολέμησε μᾶλλον τὸν ἀσθενῆ ἡ τὴν ἀσθένειαν. Ἡ δὲ Θεραπεία αὐτῶν εἶναι ἐν γένει συμπτωματική· μὴ δυνάμενοι νὰ ἔξακριβώσωσι τὴν ἔδραν καὶ τὴν φύσιν τῶν νόσων, δὲν ἔννοοῦσι τὴν φυσιολογικὴν τῶν φαινομένων ἀλληλουχίαν, τὸν λόγον τῆς παραγωγῆς δευτερογενῶν παθῶν, οὐδὲ τὴν ἰδέαν τῆς παθολογικῆς τῶν ὀργάνων ἀλλοιώσεως ἄνευ γεκροψιῶν κέκτηνται. Διὸ ἀντὶ νὰ ἀνιχνεύσωσιν ἐν γνώσει τὰ συμπτώματα, καὶ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπαγωγῆς ὁδηγούμενοι ἀπὸ σημεῖον εἰς σημεῖον, καὶ ἀπὸ συλλογισμὸν εἰς συλλογισμὸν, νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς παθολογικῆς ἔδρας, καὶ διὰ τῆς ἔξαιρέσεως νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσωσι, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὴν περιωπὴν τούτου τοῦ τελικοῦ τῆς συνθέσεως τέρματος, νὰ θεωρήσωσι τὸ σύνολον τῆς ἀσθενείας, τὴν παραγωγὴν τῶν φαινομένων αὐτῆς νὰ ἔξηγήσωσι καὶ τὴν ἔνδειξιν τοῦ εἴδους καὶ τοῦ μέτρου

τῆς Θεραπείας ἀπὸ τῆς φύσεως τὴν λαλιὰν νὰ προσλάβωσιν, οἱ ἐμπειρικοὶ περιμένουσι νὰ προσκρουσθῶσι τυχαίως αἱ αἰσθήσεις των ἀπὸ τὰ συμπτώματα, καὶ ἐκλαμβάνοντες ἔκαστον αὐτῶν ὡς Θεραπευτικὴν ἔνδειξιν, προσβάλλουσι τὸν πυρετὸν—μὲ φλεβοτομίας, τὸ ἄλγος—μὲ βδέλλας· τώρα τὸ ἄλγος εἶναι εἰς τὸν στόμαχον—βδέλλαι εἰς τὸ ἐπιγάστριον· διεδόθη εἰς τὰ ὑποχόνδρια—βδέλλαι εἰς τὰ ὑποχόνδρια· ἔξηφθη εἰς τὴν κεφαλὴν—βδέλλαι εἰς τὴν κεφαλὴν—βδέλλαι εἰς τὸ πρωκτὸν—βδέλλαι πανταχοῦ κυνηγῶσαι τὸν νομάδα τοῦτον τὸ σῶμα περιτρέχοντα πόνον διὰ νὰ τὸν καταφθάσωσι. Ποῖον εἶναι ὅμως τὸ σύνολον τῆς ἀσθενείας; ποίαν ἀξίαν ἔχει αὐτὸ τὸ ἄλγος ὡς σύμπτωμα; ποιας φύσεως εἶναι;—βδέλλαι! καὶ ἡ πανάκειος ἐπικουρία τῶν καθαρσίων καὶ κλυσμάτων πτερυγίζει τὸ κέντρον τῆς ὑποστώσης τὸν ἡρωϊκὸν τοῦτον πόλεμον βδελλικῆς φάλαγγος.

Clysterium donare,

Postea seignare,

Ensuita purgare.

Reseignare, repurgare, et reclysterisare.

Ἐίναι μᾶλλον ὅμως συγχωρητέα ἡ κατάχρησις τῆς ἀντιφλεγμονικῆς μεθόδου. Ἐὰν φαίνεται ἀπαραίτητος μία ἀποκλειστικὴ μέθοδος εἰς τὸν ἐμπειρισμὸν, αὕτη εἶναι ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τὰ κλίματα τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἀς ἀποδοθῆ χάρις, διὰ τοῦτο, εἰς τοὺς εἰσαγαγόντας ἐν Ἑλλάδι τὰς ἀρχὰς τῆς Βρουσσαϊκῆς ἀναμορφώσεως, καὶ ἀπαλλάξαντας τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴν φαρμάκευσιν. Ὁμως κατὰ δυστυχίαν ἔξακολουθεῖ εἰσέτι ἡ τυφλὴ τῶν δραστηρίων φαρμάκων χρῆσις, καὶ ἔξαιρέτως τῶν ἐμετο-καθαρτικῶν, ἔξων προκύπτουσι γαστρο-εντερικαὶ φλογώσεις, ἵδιως δὲ εἰς τὰ ξηρὰ τῆς Ἑλλάδος κλίματα. Ἐκτὸς τούτων, μεταχειρίζονται πλὴθος ἄλλο βοτάνων κεντιστικῶν, τονικῶν, ἐρεθιστικῶν. Πολλάκις δὲ τὸν θειέαν τῆς κυρίνης ἀπὸ σωτῆριον φάρμακον εἰς ὀλέθριον τοξικὸν μεταβάλλουσι, διδούντες εἰς πυρετοὺς ἡμισυνεχεῖς, δευτερογενεῖς, συνοδεύον-

τας κεκαλυμμένας φλογώσεις, διότι ύπελαβον ώς διάλειψις βραχεῖαν αὐτοῦ ἀναβολήν. Σπανίως δὲ διακρίνουσι τὰ διάφορα εἴδη τῶν διαλειπόντων πυρετῶν, καὶ τὰς ἐπιπλοκὰς αὐτῶν, διὰ τὰς ὅποιας ἀπαιτεῖται ἵδιαιτέρα θεραπεία, μέχρις οὐ ἀπλουστευθῆ ὅλως διόλου ὁ περιοδικὸς παροξυσμὸς, τοῦ εἰδικοῦ φαρμάκου χρήζων. Τὰ φάρμακα εἶναι, ώς ἡ λόγχη τοῦ Ἀχιλλέως τὴν διπλῆν ἔχουσα χάριν τοῦ φονεύειν καὶ ίἀν. Οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ καταχρῶνται αὐτῶν τόσῳ μᾶλλον, καθότι ἡ ἀντιμισθία τοῦ ἔργου των, ἐπὶ τῆς ποσότητος τούτων λογίζεται εἰς πολλὰ μέρη δὲν πληρούνται διὰ τὰς ἐπισκέψεις των ὁ ὄχλος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ διὰ ποιὸν λόγον προσήκει ἀντιμισθία εἰς νοερὰν ἔργασίαν, ὅποια εἶναι μία συμβουλὴ ἢ μία ἐπίβλεψις μὴ ἐπασχολοῦσα, κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, εἰμὴ τὰς κόρας τῶν ὄφθαλμῶν, ἄνευ κόπου σωματικοῦ καὶ δαπάνης κεφαλαίων, πληρόνει ὅμως τὰ φάρμακα, διότι ἔχουσι πραγματικὴν ἀξίαν. Οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ κάλλιστα ἐκ τοιαύτης προλήψεως ἥξεύρουσι νὰ ὠφεληθῶσιν, ἐμπορευόμενοι τὰ φάρμακα, μετὰ τὴν ἀνάργυρον καὶ παντελεήμονα ἐπίσκεψίν των. "Οθεν ἡ ἀπολαυή των εἶναι κατὰ λόγον τῆς ποσότητος τῶν πωλουμένων ιατρικῶν καὶ ἄξιοι ἐπαίνουν καὶ εὐγνωμοσύνης, ἐὰν ἔχορήγουν τούλαχιστον ἀθῶα καὶ ἀδρανῆ εἴδη, ἀλλ' εἰς τὴν θεραπευτικὴν κερδοσκοπίαν, διὰ νὰ δείξωσι πολυτιμωτέρας τὰς προσπαθείας των εἰς τὰ ὅμματα τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου, μεταλλάσσουσι συχνάκις τὰς κόνεις καὶ τὰ καταπότια, ἔξαντλῶντες ὅλην τὴν φαρμακολογικὴν δρασητιότητα εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ βαλάντιον ἄμα τοῦ ἀσθενοῦς.

"Ως ἔξεφράσθημεν ἀνωτέρω, κλίνομεν παρὰ πάντα ἄλλον νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς περιστάσεις, ὅσαι ἡνάγκασαν εἰς τοιαύτας περὶ τὴν ιατρικὴν παραχωρήσεις. Συμφωνοῦμεν πρὸς τούτοις, ὅτι ἡτον ἡ ἄδεια τῶν ἐμπειρικῶν διάταξις μιᾶς ἐποχῆς, καθ' ἧν ἐπροσπάθουν νὰ συμβιβάσωσι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ παρελθόντος μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ μέλλοντος, παραχωροῦντες ὑπὸ τὸν περιορισμὸν τοῦ νόμου, ὅτι δὲν ἡδύναντο νὰ ἀφαιρέσωσι διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως. Άλλὰ

διατί δὲν περιώρισαν τούλαχιστον τὰ καθήκοντα αὐτῶν, εἰς ἐκεῖνα ἐνὸς ἐπιτηρητοῦ τῆς ὑγείας [officier de santé], τοῦ ὅποιου ἡ ἰατρικὴ ἐπαγγελία ἐφορεύεται καὶ διευθύνεται ἀπὸ τὰς συμβουλὰς, ἡ τὴν ἐπιτόπιον ἐπιβλεψιν ἐπιστημόνων ἰατρῶν, ὥστε ἡ εὐθύνη νὰ ἔναι ἀνάλογος τῶν γνώσεων; Οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτηρηταὶ τῆς ὑγείας σπουδάζουσι τρία ὀλόκληρα ἔτη εἰς τὰ Πανεπιστήμια, δύμας, καὶ τοι ἐκπληρώσαντες τὰ τρία τέταρτα τῆς ἐν τῇ σχολῇ σπουδῆς, δὲν ἀπολαύουσι τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἰατροὺς προνόμια, μηδὲ γέμονται ὑπὸ ἴδιαν αὐτῶν εὐθύνην τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων. Οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ μας τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἰατροὺς προνόμια ἔχουσι, τὰ αὐτὰ δικαιώματα, δλιγωτέραν ἡθικὴν ταραχὴν, διότι καὶ δλιγωτέραν μάθησιν, καὶ μικροτέραν ἡθικὴν εὐθύνην ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης. Κατέχουσι δὲ τοὺς δευτερεύοντας δήμους, ἄνευ διαγωνισμοῦ, φορολογοῦντες διὰ τῶν φαρμάκων, μονοπωλοῦντες αὐτὰ, ἐπιβάλλοντες αὐτὰ, συμφωνοῦντες προηγουμένως διὰ τὴν Θεραπείαν, προμισθούμενοι διὰ νὰ ἔξασφαλίσωσι τὴν συμφωνίαν, Θεραπεύοντες, δοκιμάζοντες, φονεύοντες χωρὶς ἔλεγχον καὶ χωρὶς εὐθύνην. Οἱ ἐμπειρισμὸς ἐκυρώθη ὡς γνησία καὶ νόμιμος ἐπαγγελία. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις ὑπερπηδῶσι πάντοτε τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὅποιων τὰς περιστέλλει ὁ νόμος, ἡ νομιμότης τοῦ ἐμπειρισμοῦ χρησιμεύει ὡς ἐμψύχωσις εἰς τοὺς ἀγύρτας, ὡς ἀναγνώρισις ἵκαιότητος εἰς τὰ δύματα τοῦ ἀπαιδεύτου δχλου, καὶ καλύπτει ὅπισθεν αὐτοῦ τὸν χορὸν τῶν γραϊδίων καὶ τῶν ἀγυρτῶν, μὲ τὴν σοφίαν τῶν ὅποιων μετέχει, ὡς ἀρρόμενος ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν τῆς μωρᾶς καὶ ἀπαιδεύτου πειράσεως. Μίαν ἔξαιρεσιν ποιοῦμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐμπειρικῶν, χάριν τῶν πρακτικῶν χειρούργων, καὶ μάλιστα τῶν Θεραπευσάντων κατὰ τὴν ἐπάναστασιν τοὺς τραυματίας τοῦ ἀγῶνος στρατιώτας, ὡς μετασχόντων τῆς ἱερᾶς ἐκείνης πάλης ἀξίων σεβασμοῦ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔχουσιν οὗτοι κατὰ παράδοσιν ὁρθάς τινας τῆς χειρουργίας γνώσεις. Οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστήμονες ἰατροὶ χρεωστοῦνται ἔξετάσεις αὐστηροτάτας, διὰ πολλῶν ἡμερῶν διαρ-

κούσας, καὶ περιστρεφομένας εἰς τὴν Ἀνατομίαν, τὴν Φυσιολογίαν, τὴν Φαρμακολογίαν, τὴν Γενικὴν Παθολογίαν, τὴν Εἰδικὴν Νοσολογίαν, τὴν Θεραπευτικὴν, τὴν Μαιευτικὴν, τὰς Χειρουργικὰς Ἐγχειρίσεις, τὴν Χειρουργικὴν Νοσολογίαν, τὴν Δικαστικὴν Ἰατρικὴν, ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς ἀπάσας τὰς ἰατρικὰς ἐπιστήμας, ἐγγράφως, προφορικῶς τε καὶ ἐπὶ τῆς κλινικῆς. "Οσον ἐπαρκεῖ διὰ διαγωνισμόν. Ἡ ψηφοφορία γίνεται βαθμολογικῶς ἀναλόγως τῆς δειχθείσης ἰκανότητος. Ἄλλὰ τὸ αὐτὸ ἀπολαύει ὁ διελθὼν λαμπρῶς τὸν ἄγωνα, ὅτι καὶ ὁ μόλις ἐπιτυχών ἐν ἀπλοῦν δίπλωμα ἔντὸς τοῦ ὅποίου μνείᾳ τῆς ἀναδειχθείσης ἰκανότητος δὲν γίνεται. Δίκαιον πᾶς ἄγων νὰ παρέχῃ ἀνταμοιβήν. Δὲν λέγομεν νὰ στερεωθῇ ἱεραρχικὴ βαθμολογία ἰατρῶν, ὡς εἰς ἄλλα τινὰ μέρη· πᾶς περιορισμὸς τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως εἶναι λείψανον βαρβαρότητος· τὸ στάδιον πρέπει νὰ ἔναι ἐλεύθερον ὅχι πάντοτε ἡ ἀκμαία τελειοποίησις εἶναι κατὰ λόγον τῶν πρώτων οἰωνῶν αἰσίων. "Οπως καὶ ἀν ἔναι ὅμως, ἡ διαφορὰ τῆς ψηφοφορίας πρέπει νὰ ἔχῃ πραγματικόν τι ἐξαγόμενον, εἰς χώρας μάλιστα μικρὰς, ὅπου τὰ προσκόμματα εἶναι ἀναπόφευκτα, ἡ δὲ ἰκανότης δύναται νὰ καταπιεσθῇ, μὴ εὑρίσκουσα στάδιον εὐρὺν μὲ εἰδικὰς διεξόδους, ὅπου νὰ ἐξατλήσῃ τὴν δραστηριότητα αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις συναισθάνεται τὴν ἀνάγκην ἰατρῶν ἀξιωνώς ὑπαλλήλων, ὅφειλει νὰ παραβλέψῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, πᾶν ἄλλο παρὰ τὴν ἰκανότητα ἴδιαίτερον προσὸν, καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἐξετάσεων γνῶσιν τῶν ἐπισημόνων, διὰ τὰ μεταχειρισθῆ ἐκείνους, ὅσοι μὲ ἐξιδιασμένην ἰκανότητα, μὲ περισσότερον ζῆλον, καὶ μὲ μεγαλητέραν εὐκολίαν δύνανται νὰ ὑπηρετήσωσι τὰ σχέδιά της, ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ λαοῦ βελτίωσιν, ἐμψυχώνουσα οὕτω τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης· διότι ὡς ἡ ἐπιστήμη μορφόνει τοὺς ἄνδρας, τ' ἀνάπταλιν οἱ ἄνδρες τὴν ἐπιστήμην ἀγνοῦντο, προάγονται καὶ τελειοποιοῦσι.

VI

*Ετι γοῦν καὶ νῦν, ὅσαι ιητρικὴ μὴ χρέονται,
οἵτε βάρβαροι καὶ τῶν Ἑλλήνων ὅμοροι, τὸν αὐ-
τὸν τρόπον ὅνπερ ὑγιαίνοντες, διατέονται, πρὸς
ἡδονὴν· καὶ οὕτ’ ἀν ἀπόσχουντο οὐδενὸς ὡν ἐπιθυμέ-
ουσιν, οὐδὲ στείλαιντο.

(Ιπποκρ. περὶ ἀρχ. ιητρικ.)

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν, ὡς εἴπομεν, ἐν-
διαμένουσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ εἰς τινας ἄλλας τῶν
ἐπισημοτέρων τῆς Ἑλλάδος πόλεων δῆμοι ὄλόκληροι
σπανίζουσιν ἰατρῶν, καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἀποθνήσκουσιν ἄνευ
βοηθείας, ἢ ἐκτελοῦντες ἐφ’ ἑαυτῶν κινδυνώδῃ δοκίμιᾳ
συμβουλευόμενα ἀπὸ τὸν τυχόντα. Διότι ἔκαστος μὲν ἄν-
θρωπος τὴν ἴδιαν τέχνην ἐπιτηδεύεται, ἀλλ’ οὐδεὶς ὑπάρ-
χει τυχαῖάν τινα ἰατρείαν μὴ ἐπιστάμενος. Μόνος ὁ ἀλη-
θὴς ἰατρὸς μὲ πάλλουσαν καρδίαν ἐπιτηρεῖ τὴν θεραπείαν
του, ὑψηλὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν του
συνείδησιν συναισθανόμενος· πᾶς ἄλλος ὅμως, ὅπως συμπό-
νων εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ ἄλλου δόξῃ, πραγματικὴν βοή-
θειαν διὰ λόγων ἀναπληρῶν, συμβουλὰς θεραπευτικὰς δω-
ρεῖται, τῶν ὅποιων τὰ ἀποτελέσματα ξένη αἰσθησις θέ-
λει δοκιμάσῃ. Ὁρθῶς δὲ ὁ φιλόσοφος τῆς ἰατρικῆς Ζιμερ-
μάνος ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήγαγε, κατὰ τοῦτο, τὴν
ἰατρικὴν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἡθικὴν. Ἀκούων πάντας
περὶ πολιτικῶν ἀμφισβητοῦντας, καὶ πάντας συμβουλὰς
εἰς τὰ περὶ τὸν βίον δίδοντας, καὶ πάντας ἀφέψημά τε
φυτοῦ ἢ κατάπλασμα, ἐν περιπτώσει, διατάσσοντας, δὲν
νομίζει τις, ὅτι αἱ ἀρχικαὶ τῶν ἐπιστημῶν τούτων γνώσεις
ἐνυπάρχουσιν εἰς κατάστασιν ἐμφύτων ἰδεῶν; Τοιαύτην τύ-
χην ἔχουσιν ὅσαι ἐπισῆμαι οὐχὶ εἰς τὴν βεβαιότητα, ἀλλ’
εἰς τὴν πιθανότητα σηρίζονται· οὕτω βλάπτουσι τινὲς ἰατρι-
κῶς τοὺς ὁμοίους των ἐξ ἀγνοίας. Ἐὰν δὲ τοιαῦτα λάθη συμ-
βαίνωσιν εἰς μέρη, ἐντὸς τῶν ὅποιων ἡ ἰατρικὴ ἔξασκεῖται
δεόντως, ποῖος θέλει τὰ ἀποτρέψῃ, ὅταν ὁ ἀσθενής, σερούμε-
νος τῆς ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἰατροῦ παραμυθίας, στρέφεται

τοὺς ὄφθαλμοὺς πρὸς ἀντίληψιν, πρὸς τὸ μέρος ὅπόθεν μίας ἀκτὶς ἀπατηλῆς ἐλπίδος κολακεύει τὴν ἀγάπην τῆς ἑαυτοῦ διατηρήσεως; Ἐκεῖ λοιπὸν ἡ ἰατρικὴ εὐρίσκεται ως εἰς τὴν πρωτίστην ἐν Αἰγύπτῳ κατάστασιν, ὅτε οἱ ἀσθενεῖς ἔξει-θεντο εἰς τὰς ὁδοὺς, περιμένοντες παρὰ τῶν ὁδοιπόρων τυχαίαν συμβουλὴν θεραπείας. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἀναφέρωμεν περὶ δήμων, ἐν οἷς οἱ ἀσθενοῦντες παραδίδονται εἰς τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ εἰς τὰ ἀπὸ τῶν ἀμαθῶν δοκίμια, ἀφοῦ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ὑπὲρ τὸ τρίτον τῶν θητησκόντων ἀποβιώσιν ἀνευ ἐπισκέψεως ἰατροῦ;

Ἡ ἀποδεκάτωσις αὕτη εἶναι ἀξιοδάκρυτος. Τὸ δὲ ἀμάρτημα οὐχὶ τῶν ἀσθενούτων. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι οἱ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ λαοῦ ἐπιμελοῦνται μᾶλλον τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, παρὰ τὴν ὑγείαν ἑαυτῶν, ἡ παραμελοῦντες τὰς ἀρχὰς τῆς ἀσθενείας, δὲν προσφεύγουσιν, εἰμὴ ὅταν ἡ ἰατρικὴ βοήθεια καταντῷ ἀνίσχυρος. Ἡ δὲ μέμψις ἀνωφελῆς εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμαθίας καὶ τῆς ἔνεκα δυστυχιῶν ἀπαθούσης ψυχῆς. Ἡ ἐπαύξησις τῶν φώτων, καὶ τῆς προερχομένης ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν εὐζωίας εἶναι ἡ ἀπ' εὐθείας θεραπείᾳ· διότι ἡ μὲν μία τοῦ ἀνθρώπου τὴν τύχην ἀνυψοῦσα, ἐμπνέει εἰς αὐτὸν μεγαλητέραν τῆς ἀξίας του συναίσθησιν, ἡ δὲ ἄλλη συντείνει ἀποσπῶσα αὐτὸν ἀπὸ τὴν κτηνώδη κατάστασιν. Καὶ ποῖος ἰατρὸς δὲν εἰδεν ἀνθρώπους μὲ ἀνεξήγητον ἀδιαφορίαν θανατηφόρως τὴν ζωὴν παραμελοῦντας, ἔνεκα ὑπολογισμῶν εὐτελῶν, παραλειπομένων ὄσάκις πρόκειται περὶ ἀπολαυῆς στιγμαίων ἥδονῶν ἡ πάθους ὄρμῆς; Τόσον εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τὰ ἐνστίγματα αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα, ὅταν ἡ ἔξις δὲν τὰ ἐνισχύσῃ!

Οἱ διέποντες ἄρα τὰ συμφέροντα τῶν δήμων θέλοντες ἐπανορθώσει τὰ ἐλλείματα τῆς ἀμαθίας, καὶ προλάβῃ τῶν ἀπόρων τὴν ἀνάγκην, ἐπιβλέποντες εἰς αὐτοὺς, ως εἰς τέκνα, τῶν ὅποιων ἡ ἀνατροφὴ δὲν ἐτελειοποιήθη εἰσέτι, ὥστε νὰ διακρίνωστε τὸ καλόν. Πρέπει ὅμως νὰ φροντίσωστε περὶ τούτου οἱ δῆμοι, διότι ὁ χωρικὸς τοὺς ἀγύρτας, ως ἀγαργύραυς καὶ ἴαματικαὺς νὰ δοξάσῃ ἔθισας, καὶ πωλητὰς

μόνων τῶν φαρμάκων, δὲν θέλει ἀναγνωρίσει ποτὲ εὐ-
συνείδητον ἰατρὸν ἀποστρεφόμενον νὰ πωλῇ, ώς πόσι-
μον χρυσὸν, τὸ ὄδωρ καὶ τὰς ὑπόπτους κόνεις καὶ τὰ
μυστηριώδη καταπότια. Πόσον δὲ περίεργοι εἶναι αἱ
πράξεις τῶν καπηλευομένων τὴν ἰατρικὴν, οἱ ἀναγνῶσται
θέλουσι καταλάβει ἀπὸ τὰ δλίγα, ὅσα ὄρμώμεθα νὰ πε-
ριγράψωμεν. Ἡ εἰκὼν ἐνδιαφέρει, τούλαχιστον ὑπὸ τὴν
ἡθικὴν ἔποψιν, ώς σκηναὶ δημοτικῶν ἐθίμων.

Νοσεῖ ὁ πτωχὸς ἐπαρχιώτης· δὲν λείπουσιν ἀρωγοὶ
πολλῶν εἰδῶν. Ἐκάστης δμως τάξεως αὐτῶν τὰ μέλη
ἔχουσιν ἴδιαιτέραν ἱκανότητα, καὶ τρόπον τοῦ ἐπαγγέλλε-
σθαι. Εἶναιδὲ πρὸ πάντων τὸ γραΐδιον, δεύτερον ὁ Παθὸς,
μετὰ ταῦτα δ ἀγύρτης· ἔκαστος μιᾶς εἰδικότητος ἐπιμελεῖ-
ται. — Ἀλλ’ ἵδον τὸ γραΐδιον ἐμβαίνει· ὁ ἀσθενὴς εἶναι βρέ-
φος· ἔχει σπασμούς· ἡ γραῖα ἔγχει πυρίτιδα κόνιν ἐντὸς
ὑδατος, καὶ μὲ τὸ διάλυμα αὐτοῦ σημειόνει τὸ ἐκτύπωμα
τοῦ Σταυροῦ, ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ μικροῦ ἀσθενοῦς, ἐπὶ
τῶν δύο παρειῶν, τοῦ πώγωνος, καὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας
τῆς γλώσσης. Λαοσσῶν τὸ σημεῖον τῆς ἀπολυτρώσεως·
ἄλλα πρὸς τί ἡ πυρίτις; μήπως τὸ ἔξωτικὸν πνεῦμα
τρέμει τὴν πυριφλεγῆ κόνιν ὑπὲρ τὴν δσμὴν τοῦ θυμιάμα-
τος; Καὶ διὰ τί νὰ μὴ μεταχειρισθῶσι μελάνην, μεθ’ ἡς
χαράττεται καὶ ἐπὶ τῶν παροτίδων ἡ σφραγὶς τοῦ Σολο-
μῶντος; Τὰ ζητήματα ταῦτα διέμειγαν εἰσέτι ἀδιάλυτα.
Καὶ εἰς πόσους ἄλλους δεισιδαίμονας ἔξορκισμοὺς δὲν ᔁχει
πεποίθησιν ὁ λαός; Ἀείποτε, παρασύρεται ὅπου τὸν συ-
κινήσωσι τελεταλ, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον εἰς τὸν "Ελληνα εὐ-
αισθησίαν, τρεφομένην εἰς ἐκφράσεις τῶν παθημάτων του
καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν του. Δὲν κινέται μόνον ἀπὸ τὴν συνεί-
δησιν, ἀλλ’ ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὥσπερ ὁ ἀρχαῖος πρόγονος
του, ὅστις ἐνρε ποίησιν καὶ τελετὰς καὶ πηγὴν τεχνικῆς
καλλονῆς εἰς τὴν Μυθολογίαν. 'Τφ' ὁμοίου αἰσθήματος κι-
νουμένη ἡ μήτηρ, θεωρούσα δὲ τὰς συμβουλευούσας αὐτὴν, ώς
συμπονούσας τὸ ἔγκαταλελειμμένον τέκνον της, τὸ παραιτεῖ
εἰς τὰς ἐμβληματικὰς τερατονυργίας, κατὰ τῆς κακῆς ἀρχῆς

ἀποτεινομένας, ὅποια καὶ ἀν ἦναι. Ἡ δὲ τερατουργία κατήντησε τέλος πάντων ἔθιμον. Ἡ ἐκ τοῦ ὄχλου γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς συμβουλὰς γραίας, περισσοτέραν πεῖραν ἔχούσης καὶ διηγουμένης τὰ θαύματα καὶ τεράστια τῆς διαλελυμένης πυρίτιδος. — Ιδὲ λοιπὸν τὸ βρέφος σημειωμένον, ως τὰ πρωτότοκα τῶν Ἰουδαίων τέκνα εἰς τὰ ὅποια ἄγγελος θανάτου δὲν εἰσεχώρει. — Ἐκφράζει δὲ μὲ τὰς κραυγάς του ὁδύνας. — Τώρα διερχόμεθα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τῶν Μάγων εἰς τὴν χειρουργίαν, ἀληθῆ χειρουργίαν, διότι μόνα ἐργαλεῖα ἔχει τὰς χεῖρας, δὶς ὅλας τὰς ἀγνώστους ἐγχειρίσεις τῆς στροφῆς τοῦ ὄμφαλοῦ, τῆς ἀποκαταστάσεως κατ’ εἰκασίαν ἐξαρθρώσεων, τῆς συμπιέσεως τοῦ λαιμοῦ, τῆς ἀν ψώσεως τῶν νεφρῶν, τῆς καταβιβάσεως τῶν ὕμων κτλ. — Ἡ γραῖα ἐξετάζει μήπως ἐξηρθρώθησαν οἱ ὥμοι τοῦ βρέφους, καὶ τοι μὴ ἐπαρθέντος ἀπὸ τῆς κοιτίδος αὐτοῦ — καὶ τί μὲ τοῦτο; ἡ ἐξάρθρωσις δύναται νὰ ἦναι αὐτόματος πρόκειται περὶ τεραστίων. Λοιπὸν ἐγχειρίζεται εἰς τὰς παλάμας ἡ γραῖα τοὺς μαλακοὺς καὶ ἀπαλοὺς ὕμους τοῦ βρέφους, κατάγει, ἀνασείει, πιέζει καὶ ἐπιτρίβει αὐτοὺς, καὶ προπαρασκευάσασα ἐμπλαστρὸν μὲ ὠὰ καὶ σμῆγμα εἰς μαλλίον ἐπιτεθειμένα, περιδεσμεῖ ὅλον τὸ στῆθος ἐντὸς τῆς θήκης ταύτης, ἥτις ἀποξηραινομένη περισφίγγει καὶ, κωλύουσα τὴν ἀναπνοὴν τοῦ μικροῦ βασανίζομένου, προξενεῖ ἐγκεφαλικὰς συμφορήσεις. — Οἱ ὥμοι ὕμως εἶναι εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν — Οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων. — Τώρα τί ἄλλο ἔχει; — Διάρροιαν. — Ὡ! Ἐλύθη ὁ ὄμφαλός του! — Καὶ τὸ γραῦδιον εἰσάγον τὸν λιχανὸν τῆς δεξιᾶς εἰς τὴν οὐλὴν τοῦ ὄμφαλοῦ, τὴν εἰστρέφει, ως ἀνατρέπεται δάκτυλος χειροκτίου, καὶ περιενδύουσα οὕτω τὸν δάκτυλόν της μὲ τὴν σάρκα τοῦ παιδὸς, περιστρέφει κύκλον δεξιόθεν καὶ κύκλον ἀριστερόθεν ἐντὸς τῆς κοιλίας. Ἰδοὺ ὁ ὄμφαλὸς δεδεμένος καὶ ἐςρεμμένος. Ἡ ἐγχειρησία αὗτη εἶναι κοινοτάτη τὴν ἐκτελοῦσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἐφ' εαυτῶν, συνθλῶντες οὕτω τὰ σπλάγχνα τῆς κοιλίας, ώς

τε νὰ προξενήσωσι διαφόρους βλάβας, τῶν ὅποιων βραδέως συναισθάνονται τὰ ἀποτελέσματα.

Ἄλλ' ἔτερος νοσῶν πυρέσσει. Ἡ ιάτρισσα, (τώρα ἔγεινεν ιάτρισσα, ὅχι χειρουργὸς, μηδὲ ἐξορκίστρια), ἡ ιάτρισσα τὸν ποτίζει κοχενίλλην καὶ ἴνδικὴν βαφὴν [indago] διὰ νὰ τῷ δροσίσῃ τὸν καύσωνα καὶ νὰ βιάσῃ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐρυθρῶν φακοειδῶν κηλίδων [taches rouges lenticulaires] εἰς τοὺς τυφοειδεῖς πυρετοὺς παρατηρουμένην. Κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτῆς ἡ βαφὴ ἐκχυομένη εἰς τὸ δέρμα πρέπει ως ὁμόχρους, νὰ συνεπάγῃ τὴν νοσοεργὸν ὑλὴν ἐμφωλεύουσαν, ως νομίζουσιν, εἰς τὰς κηλίδας. Ἀλλὰ μήπως πονοῦσι τὰ νεφρὰ αὐτού; — Καὶ τίνος πυρέσσοντος δὲν ἀλγοῦσιν αἱ ὁσφῦς; — λοιπὸν ἔπεσαν τὰ νεφρὰ αὐτοῦ. Τότε ἡ γραῖα ῥίπτει αὐτὸν πρηνῆ, καὶ συλλαμβάνουσα, ως γραμμὴν ὄριζόντιον τοῦ δέρματος τῆς πεταμένης ὀσφυϊκῆς χώρας, μὲ τὸν ἀντίχειρα καὶ λιχανὸν ἐκάστης χειρὸς, παραλλήλως πρὸς τὴν ἔτέραν διακειμένης, αἴρει αὐτὴν ως πτυχὴν, τὴν ἀνασείει ἐλαφρῶς, τὴν παρατεῖ, δράττεται ἄλλης ὀλίγον κατωτέρω, καὶ πάλιν ἄλλης βαθμηδὸν κατιοῦσα, ἔως οὐ τὸ διατρέξῃ ὅλον, ἀπαραλλάκτως ως πράττουσιν αἱ γυναῖκες διὰ νὰ σχηματίσωσι τὰς πτυχὰς χιτῶνος ἡ περιλαμιόν τούλαχιστον ἡ ἐργασία αὗτη δὲν ἔχει κακόν τι, εἰμὴ τὴν δυσάρεστον καὶ αἰδήμονα τοῦ ἐγχειριζομένου θέσιν. Ἄσ τὰς ἀφήσωμεν ὅμως τὰς ἐργασίας ταύτας, τὰς ὅποιας ὁ κάτοικος τῆς ἐπάρχιας δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ. Ἐνδεχόμενον καὶ μόλις γεννηθῆ, νὰ καθυποβάλλῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς τοιαύτης γραῖας, ἢτις μαλάσσουσα ταύτην, ως ὁ γλύπτης τὸν πηλὸν, προσπαθεῖ νὰ τῆς ἐγχαράξῃ ζωηροτέρας τὰς γραμμὰς, νὰ στρογγυλώσῃ πρὸς τὸ σφαιρικότερον τὸ κρανίον, νὰ εὐθύνῃ τὰς ὄφρῦς, καὶ ἀνασπᾷ διὰ νὰ καταστήσῃ εὐοπτοτέραν καὶ εὐπρεπεστέραν τὴν ῥίνα, ώσταν νὰ ἐγεννᾶτο ἄμορφος ὄσπερ ἡ μυθολογουμένη ἄρκτος, τῆς ὅποιας τὰ μέλη ἡ γλῶσσα τῆς μητρὸς ἀναγλύφει.

"Οσον γελοῖαι αἱ βάναυσοι βασκανίαι, δχι ὅμως καὶ ἀ-

μελητέαι παρὰ τῶν περὶ πολλοῦ ποιουμένων τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν. Αἱ πρῶται δὲ αὗται βάσανοι, ἐπιηρεάζουσι, πρὸς ἅπαντα τὸν βίον τὴν ὑγείακ καὶ τὴν νοητικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

K. Μαυρογιάννης.